

UNIVERZITET SINGIDUNUM

DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE

POSLOVNA EKONOMIJA

MASTER STUDIJSKI PROGRAM

MASTER RAD

JAVNA PREDUZEĆA U SRBIJI

**SA OSVRTOM NA POSLOVANJE JAVNOG
PREDUZEĆA „ELEKTROPRIVREDA SRBIJE”**

Mentor:

Prof. dr Goranka Knežević

Kandidat:

Katarina Tomić 400341/2013

Beograd, 2015. godine

SADRŽAJ:

1. Uvod	5
1.1. Pojam javnog preduzeća, glavni ciljevi i metode istraživanja	5
2. JAVNO PREDUZEĆE	8
2.1. Pojam i vrste	8
2.2. Delatnost od opšteg interesa	9
2.3. Delatnost javnih preduzeća	10
2.4. Značaj i neophodnost osnivanja javnih preduzeća	11
2.5. Regulisanje javnih preduzeća	12
2.6. Efikasnost javnih preduzeća	14
3. FINANSIJSKI IZVEŠTAJI	17
3.1. Finansijski izveštaji u našoj zemlji	18
3.1.1. Bilans stanja	18
3.1.2. Bilans uspeha	19
3.1.3. Izveštaj o promenama na kapitalu	21
3.1.4. Izveštaj o tokovima gotovine	21
3.1.5. Napomene	22
3.2. Principi koje najčešće primenjujemo prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja	22
3.3. Finansiranje javnih preduzeća	24
3.4. Mišljenje svetske banke o javnim preduzećima u Srbiji	25
4. JAVNA PREDUZEĆA U SRBIJI	28
4.1. Javna preduzeća koja osniva Republika Srbija	28
4.2. Kako posluju privredna društva u Republici Srbiji	29
4.3. Rezultati poslovanja privrednih društava u Republici Srbiji	30
4.4. Osnovni pokazatelji poslovanja privrednih društava u Republici Srbiji	32
4.5. Javna preduzeća kao jedna od pravnih formi privrednih društava i njihove finansijske performanse	33
5. MARKETING	35
5.1. Marketing kao poslovna funkcija i ekonomski proces	35
5.2. Marketing kao poslovna koncepcija	36
5.3. Preduzeće i okruženje	37
5.4. Status odnosa s javnošću u javnim preduzećima u Srbiji	39

6. Studija slučaja: Poslovanje preduzeća „Elektroprivreda Srbije”	44
6.1. Preduzeće „Elektroprivreda Srbije”	44
6.2. Promene u vezi sa osnivanjem PD „EPS Snabdevanje”	45
6.3. Ekonomsko-finansijsko poslovanje EPS-a.....	45
6.4. Prihodi i rashodi i akcioni plan preduzeća	47
6.5. Interna revizija preduzeća	47
6.6. Analiza finansijskih izveštaja preduzeća „Elektroprivreda Srbije”	48
Primer	49
6.7. Prognoza potrošnje električne energije do 2015.godine	57
7. Zaključak	58
LITERATURA	60

UVODNA RAZMATRANJA

1.Uvod

1.1. Pojam javnog preduzeća, glavni ciljevi i metode istraživanja

Javno preduzeće je privredni subjekt koji se osniva i posluje u skladu sa zakonom i obavlja delatnost od opšteg interesa, uglavnom je u vlasništvu države ili je pod državnom kontrolom, međutim, ova vrsta preduzeća može imati i većinsko privatno vlasništvo, u koliko privatnik poseduje više od 50% ili sve akcije ili neki drugi oblik trajnog kapitala. Neophodno je pre svega znati razliku između državnih i javnih preduzeća, iako javno preduzeće predstavlja državno preduzeće koje proizvodi dobra i pruža javne usluge u našem sistemu je to drugačije, kod nas je javno preduzeće svako preduzeće koje obavlja privrednu delatnost od javnog interesa koja su definisana Zakonom o javnim preduzećima ili nekim drugim srodnim zakonom ili aktom i takvo preduzeće ne mora biti isključivo u državnoj već može biti i u privatnoj svojini, dok su državna preduzeća isključivo u vlasništvu države bez obzira na to kojom se delatnošću bave.

Međutim, zbog odsustva direktne konkurencije u oblastima njihovog delovanja, javna preduzeća se javljaju kao monopoli na tržištu. Monopolski ili neki drugi privilegovani položaj koji javna preduzeća imaju na tržištu, dobijaju, pre svega, uz pomoć vlasti koja im to omogućava i pruža podršku, ili kao rezultat nedostatka delovanja tržišnog mehanizma u regulisanju nekih delatnosti.¹

Država može uticati na poslovnu aktivnost javnih preduzeća uz pomoć budžeta, koji po definiciji predstavlja spisak planiranih prihoda i rashoda jedne države za određeno plansko razdoblje, obično je to jedna budžetska godina (jedna godina), kao i planirane iznose prihoda i rashoda za narednu godinu. Javni rashodi su izdaci koje finansira država na ime pokrića najrazličitijih vrsta potreba, dok javni prihodi predstavljaju sve one prihode koje pune državni budžet, oni se najčešće prikupljaju u vidu poreza, doprinosa, carine, takse, naknade i sl.

Predmet proučavanja ovog rada jesu javna preduzeća koja su u državnom vlasništvu i pod kontrolom države, kao i finansiranja javnih preduzeća i način njihovog rada, i koliko se razlikuju od ostalih oblika preduzeća. Cilj ovog rada, pored navedenog, jeste i dobijanje informacija o poslovanju javnih preduzeća u Srbiji, njihov rad i funkcionisanje, studija slučaja datog monopolskog preduzeća u cilju lakšeg obrazlaganja načina poslovanja javnih preduzeća u Srbiji, i njihovog eventualnog napretka.

Naučni cilj ovog istraživanja jeste naučna deskripcija i objašnjenje razvoja javnih preduzeća i njihov prirodni monopolski položaj u upravljanju određenim oblastima, kao i moguće implikacije njihovog funkcionisanja na nacionalnu ekonomiju jedne zemlje i upoznavanje sa svim prednostima i nedostacima njihovog postojanja u Srbiji.

U društvenom smislu ovaj rad ima za cilj istraživanje javnih prihoda i rashoda, kao i obezbeđivanje dovoljnih saznanja na osnovu kojih se mogu preduzeti određene mere osnivanja i podsticanja razvoja javnih preduzeća kao monopola na tržištu.

¹ B.Paunović, „Ekonomika preduzeća“, Beograd 2007, str.76

Metodološki pristup u ovom istraživanju, uzimajući u obzir specifičnost predmeta istraživanja, zahtevao je primenu osnovnih analitičkih metoda, i to: metod analize, sinteze, apstrakcije, dedukcije i generalizacije, osnovne sintetičke metode poput sinteze, konkretizacije, generalizacije, dok su od opštih naučnih metoda primenjene hipotetičko deduktivne, analitičko deduktivne i komparativne metode.

Prikupljanje podataka i analiza je ostvarena na osnovu rezultata ranijih istraživanja i adekvatne literature, izvornih podataka, propisa i zakona i primenjeno je ispitivanje analize sadržaja dokumenata.

Generalna hipoteza:

-Definisanje javnih preduzeća, koji se uz podršku vlasti formiraju kao monopoli u oblastima koji su interesantni za državu, kao što je elektroprivreda, železnica, telekomunikacije i sl., efikasnost javnog sektora u odnosu na privatni kada je u pitanju realizacija infrastrukturnih projekata od opšteg interesa, kao i obezbeđenje tj. proizvodnja i distribucija dobara od velikog značaja za određenu društvenu zajednicu, značenje finansijskih izveštaja, kao i poslovanje JP Elektroprivreda Srbije.

Posebna hipoteza:

- Javna preduzeća su preduzeća koja obavljaju poslove od javnog interesa
- Javna preduzeća imaju veliki značaj i neophodnost zbog nedostatka tržišnog mehanizma
- Kada su u pitanju grane koje imaju karakteristike prirodnog monopola, neophodno je da budu javno kontrolisane, ne samo zbog veličine ulaganja i troškova, već i zbog lakšeg rešavanja problema čitave privrede jedne zemlje
- Finansijski izveštaji predstavljaju skup propisanih obrazaca, koji pružaju informacije o finansijskom položaju preduzeća, njihovim promenama, kao i informacije o uspešnosti preduzeća.
- Primena marketinga u poslovnom ponašanju preduzeća podrazumeva istraživanje potreba i želja potrošača i na osnovu toga definisanje proizvoda, cene, distribucije i komuniciranje sa kupcima
- Poslovanje JP Elektroprivreda Srbije, njegova delatnost, vizija, misija i rad preduzeća.

Ovaj rad se sastoji iz sedam poglavlja. U prvom delu će biti objašnjena suština rada, u narednom poglavlju biće reči o javnim preduzećima, njihovom značaju, delatnosti, načinu finansiranja i načinu na koji su uređena, će biti obrađeni finansijski instrumenti javnih preduzeća. U četvrtom delu će biti reči o javnim preduzećima u Srbiji, zatim ćemo u narednom poglavlju videti kakav je marketing u javnim preduzećima, kao i poslovanje preduzeća JP Elektroprivreda Srbije i u poslednjem će biti dat zaključak na osnovu prethodno odrađene studije i podataka koji su nam dostupni.

JAVNA PREDUZEĆA

2. JAVNO PREDUZEĆE

Javna preduzeća u savremenoj privredi zauzimaju značajno mesto, pre svega zbog uloge koju imaju, ali i zbog pažnje koja im se posvećuje u ekonomskoj literaturi, samim tim možemo reći da javna preduzeća predstavljaju neku vrstu fenomena sadašnjice. Javna preduzeća se mogu javiti u različitim oblicima pa je neophodno da se pre svega odredi pojam javnih preduzeća kao i njihove najvažnije zajedničke karakteristike. U nastavku ovog rada biće dato objašnjenje o delatnosti javnih preduzeća, značaju i neophodnosti njihovog osnivanja, kao i o ciljevima regulisanja javnih preduzeća i njihovim osnovnim instrumentima koji se koriste. Dok će u poslednjem odeljku biti reći o efikasnosti javnih preduzeća.

2.1. Pojam i vrste

Ne postoji precizna definicija javnih preduzeća, koja bi mogla biti jedinstvena za sva javna preduzeća širom zemlje, pre svega, zato što postoje poteškoće prilikom preciznog definisanja javnih preduzeća, kao i njihovog pojma, jer se njihovo značenje razlikuje u zavisnosti od zemlje u kojima se osnivaju, njihovih delatnosti, granama u kojima deluju, kao i zbog samih karakteristika ovih preduzeća koje su se vremenom menjale.

Kada polazimo od razlike u smislu oblika u kojima se javna preduzeća osnivaju, onda polazimo od institucionalnih oblika javnih preduzeća, njihovoj delatnosti, položaju koji oni zauzimaju u privredi, kao i instrumentima uz pomoću kojih se reguliše njihovo funkcionisanje, ekonomska efikasnost i si. Imajući u vidu ove razlike, možemo definisati javna preduzeća kao preduzeća čiji se rad, funkcionisanje i osnivanje može dovesti u vezu sa javnim tj. opštim interesom jedne zemlje, gde pri tome, javna vlast tj. država obavlja ulogu preduzetnika u potpunosti ili delimično.²

Kako bi se mogao što bliže odrediti pojam javnih preduzeća, najpre se uzimaju one karakteristike javnih preduzeća koje su bitne i preovlađuju u svim ili u većini ovih preduzeća, i to su upravo one karakteristike po kojima se ova preduzeća i razlikuju od svih ostalih preduzeća. Prva zajednička karakteristika svih ili većine javnih preduzeća jeste ta da su ova preduzeća u državnom (javnom) vlasništvu, međutim kao što smo već naveli, ranije su javna preduzeća bila i državna preduzeća, ali se je vremenom zakon menjao te su danas javna preduzeća sva ona preduzeća koja obavljaju delatnost od javnog interesa u skladu sa zakonom, bez obzira da li su ona isključivo u državnom vlasništvu ili ne, obavljanje delatnosti od javnog interesa je njihova sledeća zajednička karakteristika. Glavni cilj svih javnih preduzeća jeste obezbeđenje proizvoda ili usluga od velikog značaja za određenu celokupnu zajednicu, kao i činjenica da se upravo zbog toga i zbog podrške vlasti nalaze u monopolskom ili nekom drugom privilegovanom položaju na tržištu, takođe su i predmet javnog regulisanja, odnosno uticaju države, kako bi se omogućilo njihovo funkcionisanje u javnom tj. opštem interesu.

Sledeća bitna karakteristika javnih preduzeća je odsustvo direktne konkurencije u oblastima u

²Paunović B., *“Ekonomika preduzeća”*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 76

kojima ova preduzeća deluju što je uslovljeno, pre svega, nedostacima tržišnog mehanizma u regulisanju nekih delatnosti, među ovim delatnostima najvažniju ulogu imaju prirodni monopoli. Njihova glavna karakteristika jeste da je konkurencija u oblastima njihovog delovanja, kao i delatnostima ekonomski neracionalna, a u nekim slučajevima i tehnički neizvodljiva. Javna preduzeća koja imaju monopolni položaj zahtevaju određeni oblik javnog regulisanja, jer je to neophodno zbog njihov značaj za život i funkcionisanje određene društvene zajednice što ujedno predstavlja i njihovu sledeću bitnu karakteristiku.

Javna preduzeća koja imaju karakter monopola imaju i mnoge druge značajne karakteristike. Najčešće isticana karakteristika ove vrste monopola jeste ta da javna preduzeća, posebno javna preduzeća koja spadaju u javne službe, imaju velike investicije u opremu.

Javna preduzeća sreću se u različitim pravnim oblicima, ali ono što je karakteristično za ovu vrstu preduzeća je to što ona obavljaju delatnost od javnog interesa i obično se stvaraju u formi privrednih društava. Međutim, u obavljanju svoje delatnosti imaju ograničenu samostalnost jer javna vlast (država ili jedinica lokalne samouprave) ima posebna upravljačka prava u ovim preduzećima, čak i kada nisu u javnoj svojini.³

U našem pravu oblast javnih preduzeća uređuje Zakon o javnim preduzećima, koji donosi Narodna skupština Republike Srbije (Službeni Glasnik RS, br.119/2012, 116/2013, 44/2014).

2.2. Delatnost od opšteg interesa

Kao što smo već naveli, jedan od glavnih ciljeva javnih preduzeća jeste obavljanje delatnosti od opšteg interesa. Oni se osnivaju i posluju u skladu sa Zakonom o javnim preduzećima, kao i zakonom kojim se uređuje pravni položaj privrednih društava, osnivaju se od strane Republika Srbija, a mogu biti osnivana i od strane autonomnih pokrajina ili jedinica lokalne samouprave. Način na koji će javna preduzeća obavljati svoju delatnost, kao i njihovi uslovi, uređeni su Zakonom o javnim preduzećima.

Što se tiče same delatnosti od opšteg interesa, o čemu je reč, možemo slobodno reći da u skladu sa gore navedenim zakonom, nju obavljaju preduzeća koja osniva najčešće Republika Srbija, mada mogu biti osnivana i od strane autonomnih pokrajina ili jedinica lokalne samouprave, međutim, u skladu sa istim zakonom, delatnost od opšteg interesa može obavljati i društvo kapitala, kao i preduzetnik, čim se uredi njihov pravni položaj i kada im se poveri obavljanje te delatnosti od strane nadležnog organa.

Delatnosti od opšteg interesa, su delatnosti određene u oblasti: električne energije, uglja, nafte i naftnih derivate, prirodnog i tečnog gasa, železničkog saobraćaja, poštanskog saobraćaja, vazdušnog saobraćaja, telekomunikacija, izdavanje udžbenika, upravljanje nuklearnim objektima, zatim korišćenja, upravljanja, zaštite i unapređivanja ostalih dobara od opšteg interesa kao što su vode,

³ Paunović B., „*Ekonomika preduzeća*”, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 77

putevi, mineralne sirovine, šume, reke, jezera, obale, banje, divljač, zaštićena područja, naoružanja i vojne opreme i slično.⁴

Javna preduzeća se osnivaju i posluju:

1. kako bi se obezbedilo trajno obavljanje delatnosti koje su od opšteg interesa i radi zadovoljavanja potreba korisnika;
2. kako bi se unapredilo obavljanje tih delatnosti od opšteg interesa;
3. kako bi se obezbedila tehničko-tehnološka, kao i ekonomska jedinstvenost sistema i njegov razvoj;
4. radi sticanja dobiti;
5. radi ostvarivanja drugih interesa koji su utvrđeni zakonom.

U našem pravu oblast javnih preduzeća uređuju Zakon o javnim preduzećima i obavljanju delatnosti od posebnog interesa za celokupnu zajednicu. Zakonom se uređuje pojam javnog preduzeća, osnivanje i poslovanje, imovina, ulaganja u ova preduzeća, ulaganja javnog preduzeća u druga preduzeća, statusne promene itd. Prema ovom zakonu javna preduzeća mogu obavljati svoju delatnost kao društva sa ograničenom odgovornošću ili kao akcionarska društva u skladu sa Zakonom o privrednim društvima.⁵

2.3. Delatnost javnih preduzeća

U vreme kada učešće javnih preduzeća u bruto domaćem proizvodu nekih industrijskih zemalja prelazi 10-15%, a kod nekih zemalja u razvoju čak 35-40% ne iznenađuje da su javna preduzeća prisutna skoro u svim oblastima privrede⁶. Pored značajnih razlika koje mogu postojati između pojedinih zemalja, postoji određen broj vitalnih proizvoda i usluga koji su zajednički svim industrijalizovanim zemljama, što nam omogućava da navedemo osnovna područja delatnosti javnih preduzeća. To su: javne službe, proizvodnja bazičnih industrijskih proizvoda, kao i neke delatnosti u kojima država osniva svoja preduzeća da bi obezbedila određene standarde pružanja usluga i minimalnu ponudu tih usluga.

Javne službe predstavljaju tradicionalno i bez sumnje najvažnije područje delatnosti javnih preduzeća, posebno onaj deo javnih službi čija je delatnost povezana sa korišćenjem različitih infrastrukturnih mreža, kao što su mreža vodovodnih cevi, gasovod, električna mreža i si. Najvažnije delatnosti javnih službi su proizvodnja i distribucija energije (električna energija, prirodni gas i si.), vodoprivreda, telekomunikacije (radio, televizija, PTT i si.), transport (vazdušni saobraćaj, železnica, gradski saobraćaj i luke) itd⁷.

⁴ “Službeni glasnik” RS, br.119/2012; 116/2013 (Autentično tumačenje), 44/2014; www.propisi.com

⁵ “Službeni glasnik” RS, br.119/2012; 116/2013 (Autentično tumačenje), 44/2014; www.propisi.com

⁶ Paunović B., “*Ekonomika preduzeća*”, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 78

⁷ Preduzeća javnih službi u evropskim zemljama najčešće su organizovana na osnovama javne svojine, dok su u SAD to ili od strane države veoma kontrolisana privatna preduzeća ili su to preduzeća na osnovama javne svojine

Sledeće područje delatnosti javnih preduzeća je proizvodnja bazičnih industrijskih proizvoda, kao sto su npr. uglj, nafta, nuklearna energija, čelik i sl.

Pored navedenih delatnosti u kojima se osnivaju javna preduzeća, postoje delatnosti u kojima se ne osnivaju javna preduzeća, ali u kojima država osniva svoja preduzeća ili ustanove u nameri da reguliše standarde pružanja usluga, obezbedi minimalnu ponudu tih usluga. U ovim delatnostima paralelno postoje državna preduzeća ili, ustanove i privatna preduzeća. To su najčešće bankarstvo, osiguranje, obrazovanje i zdravstvo.

Bankarstvo i osiguranje predstavljaju oblast u kojima je neophodno obezbediti neposrednu kontrolu od strane države zbog čega se u ovim oblastima često osnivaju državne banke i državne osiguravajuće institucije.⁸

Ovim su obuhvaćena samo najvažnija područja delatnosti javnih preduzeća. Nabrojati sve privredne grane u kojima deluju ili su delovala javna preduzeća bilo bi veoma teško s obzirom na to da skoro nije bilo proizvoda koji su proizvodila javna preduzeća u nekoj zemlji u određenom periodu njenog razvoja.⁹

2.4. Značaj i neophodnost osnivanja javnih preduzeća

U praksi se često se postavlja pitanje da li određen proizvod ili uslugu treba proizvoditi tj. obezbediti, privatno ili javno preduzeća, međutim ma koliko to jednostavno zvučalo, na to pitanje je teško dati odgovor, pre svega zato što postoji činjenica da promena političkih partija na vlasti je direktno povezana sa procesom privatizacije i nacionalizacije. Samim tim ne smemo potcenjivati uticaj vlasti, tj. političkih faktora na poslovanje i zastupljenost javnih preduzeća u privredi, jer u toj činjenici i leži odgovor na dato pitanje, tj. u razlozima koji su političke prirode i leži odgovor na pitanje da li određene proizvode ili usluge treba obezbediti javno ili privatno preduzeće.

Postoje određeni, pre svega ekonomski argument koji idu u prilog postojanju javnih preduzeća. Prvi argument koji ide u prilog neophodnosti osnivanja javnih preduzeća, jesu nedostaci tržišnog mehanizma jedne zemlje, gde pre svega spadaju javna dobra. Kao što znamo javna dobra bi trebalo biti dostupna svim potrošačima, zbog njihove neophodnosti i jer su pre svega po prirodi njihovog postojanja namenjeni zadovoljavanju interesa celokupne zajednice tj. društva, a ne samo zadovoljavanju potreba pojedinaca. Samim tim ponuda javnih dobara ne bi smela biti prepuštena tržišnim kriterijumima, koji se uspostavljaju konkurencijom, sto je slučaj kod privatnih preduzeća, već bi njihova proizvodnja bila prepuštena ne tržišnim institucijama, koje su po prirodi, u javnom ili državnom vlasništvu.

Sledeći tipičan primer neefikasnosti tržišnog mehanizma, predstavljaju delatnosti sa značajnim eksternim efektima. Neefikasnost tržišta u slučajevima eksternalija ispoljava se kao nedovoljna

⁸ Banke u javnom vlasništvu sreću se u skoro svim evropskim zemljama, a posebno u Austiji, Italiji i Francuskoj - zemljama u kojima je proces nacionalizacije bankarskog sektora bio najintenzivniji.

⁹ Paunović B., „*Ekonomika preduzeća*”, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 78

proizvodnja dobara koji pružaju eksterne koristi ili kao prekomerna proizvodnja dobara koji imaju eksterne troškove. Da bi se sprečio prost transfer troškova i koristi nastao nesposobnošću tržišta da ih pravilno vrednuje država interveniše različitim merama. Osnivanje javnih preduzeća predstavlja jedan od oblika te intervencije.¹⁰

Postojanje prirodnih monopola je jedan od značajnih argumenata koji ide u prilog postojanju javnih preduzeća. U prirodne monopole naše zemlje se ubrajaju distribucija prirodnog gasa, vodoprivreda, elektroprivreda, železnica i sl. Ono što je zajedničko za obavljanje svih ovih navedenih delatnosti i sličnih jeste pre svega veoma skupa i specijalizovana oprema kao i velika ulaganja u kapital i infrastrukturu, zbog toga je neophodno postojanje prirodnog monopola u ovakvim delatnostima zbog visokih troškova poslovanja ovakvih preduzeća, s toga bi bilo neracionalno osnivanje većeg broja preduzeća koji bi se bavili ovim privrednim granama, jer ne bi ostvarila dovoljan prihod za pokrivanje njihovih troškova poslovanja, koji su kako smo već naveli jako visoki. Navedenim možemo doći do logičnog zaključka da je u ovakvim slučajevima najbolje i najracionalnije rešenje za ekonomiju jedne zemlje, postojanje prirodnih monopola, što za sobom povlači i argument koji idu u korist stvaranju javnog prirodnog monopola, a ne privatnog, zbog same činjenice da je državi lakše kontrolisati javne monopole, što je u ovom slučaju i neophodno s obzirom da su u pitanju velike privredne delatnosti od opšteg interesa.

Postoje i drugi manje značajni argumenti koji idu u prilog postojanju javnih preduzeća, kao što je ekonomska politika jedne zemlje. Ona se često navodi kao opravdanje postojanja javnog sektora pošto se smatra da državno regulisanje ključnih, najvažnijih grana, omogućava lakše rešavanje problema cele privrede. Osim toga, sama važnost nekih delatnosti, kao što su npr. proizvodnja i distribucija električne energije, proizvodnja čelika i slično, mogu predstavljati opravdanje države za preuzimanje kontrole nad njima. Takođe, razlozi za osnivanje javnih preduzeća, mogu biti odbrambeni, kao i poveravanje proizvodnje i distribucije strateški važnih proizvoda ovim preduzećima. Javna preduzeća imaju značajnu ulogu i u podsticanju tražnje.¹¹

Javnom sektoru se često, posebno u zemljama u razvoju, pripisuju i širi socijalni ciljevi kao što su npr. otvaranje novih radnih mesta ili sprečavanje rasta nezaposlenosti, što predstavlja dodatni argument u prilog javnih preduzeća. Ti ciljevi se često odnose i na razvoj zaposlenih, poboljšanje uslova njihovog života, bolji geografski razmeštaj zaposlenih i slično.¹²

2.5. Regulisanje javnih preduzeća

Po svojoj suštini regulacija predstavlja direktnu zamenu konkurentskog tržišnog mehanizma različitim instrumentima javne regulacije sa ciljem da se obezbedi funkcionisanje javnih preduzeća u javnom (opštem) interesu. Respektovanje javnog interesa prilikom funkcionisanja javnih preduzeća postiže se nastojanjem za što doslednijim uvažavanjem nekih osnovnih principa funkcionisanja javnih preduzeća. Široko prihvaćeni principi kojih bi se javna preduzeća trebalo pridržavati u svom poslovanju

¹⁰ Paunović B., „*Ekonomika preduzeća*”, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 80

¹¹ Tako se npr. smatra da je jedan od osnovnih ciljeva nacionalizacije izvršene u Francuskoj 1982. g. bio oživljavanje investicija u privredi.

¹² Paunović B., „*Ekonomika preduzeća*”, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 80

su nastojanje da se obezbede adekvatni proizvodi i usluge, nastojanje da ti proizvodi i usluge imaju umerenu cenu da se rezultatima funkcionisanja javnih preduzeća podmiruju potrebe svih pripadnika određene zajednice, kao i da se pri tom ne vrši diskriminacija potrošača. U odsustvu tržišta poštovanje ovih principa prilikom funkcionisanja javnih preduzeća postaje cilj regulacije. Regulacijom javnih preduzeća štite se interesi društvene zajednice, ali se istovremeno stvaraju uslovi za normalan rad javnih preduzeća. Interesi društva štite se razumnim cenama proizvoda i usluga javnih preduzeća, standardima kvaliteta vitalnih proizvoda i usluga i slično. Regulacijom društvo se štiti i od opšteg pada ponude vitalnih proizvoda i usluga, od zastarevanja opreme javnih preduzeća, finansijske nestabilnosti, nesolventnosti ili bankrotstva. Istovremeno javna preduzeća se štite od konkurencije, a stvaraju se i uslovi za realizaciju normalnih poslovnih rezultata.¹³

Veoma često javnim preduzećima se postavljaju dva suprotna zahteva - tržišni zahtevi koji favorizuje konkurentnost i državni zahtevi u vidu različitih ograničenja. Istovremeno ostvarivanje pobrojanih ciljeva javnog regulisanja nije ni najmanje lako. Tako, npr. nije lako uskladiti cilj da cene proizvoda i usluga javnih preduzeća moraju biti umerene sa ciljem da investitori u javna preduzeća treba da ostvare pravičan prinos na svoj kapital. Ciljevi koji se žele postići regulisanjem javnih preduzeća pokreću, međutim, brojna pitanja, kao što su npr. pitanja o visini pravične cene proizvoda i usluga, visini pravične stope prinosa na investicije, načinu na koji se utvrđuje kapital javnih preduzeća, optimalnoj politici obima proizvodnje, optimalnoj formi organizovanja delatnosti itd.

Institucije i organi, pojedinačno ili zajedno nadležni za regulisanje javnih preduzeća mogu biti veoma različiti, u zavisnosti od zakonskih rešenja pojedinačnih zemalja obuhvatajući parlament i njegove organe, sudove, ministarstva, neke druge specijalizovane organizacije i slično.

Postoje određeni instrumenata kojima se, pojedinačno ili češće u kombinaciji, može uticati na poslovanje javnih preduzeća, te instrumente čini kontrola cena i tarifa, kontrola ulaska u granu, kao i propisivanje standarda kvaliteta proizvoda i uslova pružanja usluga.

Tradicionalni i dugo vremena jedni instrument državne regulacije bila je kontrola cena, tako da se i danas smatra da je kontrola cena suština regulacije. Kontrola cena javnih preduzeća sreće se u različitim oblicima, počev od neposredno utvrđivanja cena proizvoda i usluga, pa sve do utvrđivanja kriterijuma za promenu cena i modela po kojim će se ta promena cena realizovati. Kao varijanta ovog instrumenta regulacije može se smatrati ograničavanje stope prinosa na kapital javnih preduzeća.

I pored opšteg uvažavanja neophodnosti i regulisanja određenih delatnosti, različiti oblici neformalnih uticaja na javna preduzeća smatraju se nepoželjnim kao i praksa po kojoj je uticaj države na ova preduzeća ponekad veći nego što je potrebno za realizaciju opšteg interesa.¹⁴

¹³ Paunović B., *“Ekonomika preduzeća”*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 81

¹⁴ Paunović B., *“Ekonomika preduzeća”*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 81

2.6. Efikasnost javnih preduzeća

U praksi se često postavlja pitanje o efikasnosti javnih u odnosu na privatna preduzeća, to pitanje i dovelo do toga da su brojna istraživanja bila usmerena na efikasnost poslovanja javnih preduzeća. Pa nas ni ne čudi činjenica da su ova istraživanja dovela do odgovora, da je poslovanje privatnih preduzeća efikasnije u poređenju sa javnim preduzećima, što se u većini slučajeva u praksi ispostavilo tačnim. Međutim bez obzira na navedeno moramo uzeti u obzir i veliki značaj javna preduzeća tj. javnog sektora, koji imaju u privredi jedne zemlje, kao i sve ostale prednosti njihovog postojanja koje smo naveli u jednom od prethodnih poglavlja.

Prema teorijskim istraživanjima, postoje brojni uzroci koji dokazuju neefikasnost javnih preduzeća, jedna od njih jeste teorija svojinskih prava. Prema teoriji svojinskih prava, nedostaci javne svojine su jedan od glavnih uzroka zbog čega javna preduzeća imaju nižu efikasnost u poređenju sa privatnim preduzećima. Najveći problem javne svojine u poređenju sa privatnom je u tome što pojedinci privatnu svojinu predstavljaju kao pravo jednostrane prodaje, odnosno udela pojedinca u tim pravima. Najopštije, svojinska prava predstavljaju pravo upotrebe resursa, odnosno konkretnije kada se radi o svojini nad preduzećem, prava raspolaganja onim delom prihoda koji nakon isplate ugovorene cene svih inputa preostaje preduzeću, odnosno vlasnicima preduzeća. Nasuprot tome kada je u pitanju javno vlasništvo pojedinac ne može da menja svoja svojinska prava, ili to može učiniti savlađujući praktično nesavladive prepreke. Teorijski zamenu vlasničkih prava u javnoj svojini pojedinac kao građanin- vlasnik može izvršiti prelaskom iz područja nadležnosti jedne društvene zadjenice u nadležnost druge zajednice, npr. preseljenjem iz jednog u drugi grad. Jasno je da su "troškovi" zamene svojinskih prava javne svojine toliko visoki da praktično sprečavaju svaki oblik zamene svojinskih prava.¹⁵

Pošto smo prema teoriji svojinskih prava, već naveli da je glavni problem javne svojine njena ne-trasferabilnost, na osnovu čega možemo doći i do logičnog zaključka da takva svojina ne predstavlja sastavni deo tržišta kapitala, što je sledeća stavka koja ne ide u prilog efikasnosti javnih preduzeća i javnom sektoru. Odnosno zbog gubitka pozitivnog uticaja tržišta kapitala ne može se efikasno upravljati javnim preduzećima. Akcionarska preduzeća imaju značajnu ulogu u kontroli upravljanja na tržištu kapitala, za razliku od javnih preduzeća. Transakcije koje se obavljaju na tržištu kapitala, kao što je kupovina i prodaja akcija ili čak preuzimanja celih preduzeća, u dužem vremenskom period, odražavaju očekivanja učesnika transakcija u pogledu buduće profitabilnosti preduzeća. Sve dok te transakcije odražavaju očekivanja učesnika na tržištu, očekivani dobiti ili gubici od tekućih upravljačkih akcija će se kapitalizovati u cenama akcija. Kao što se na osnovu navedenog može zaključiti, zbog otežane mogućnosti zamene vlasničkih prava u javnim preduzećima ili nemogućnost prodaje istih, smanjuje se i otežava mogućnost da tržišta kapitala utiče, odnosno stvara pritisak na menadžere da efikasno upravljaju preduzećem.¹⁶

Nedovoljna informisanost, ili stručnim nazivom, asimetrična informisanost predstavlja

¹⁵ Paunović B., *“Ekonomika preduzeća”*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 83

¹⁶ Paunović B., *“Ekonomika preduzeća”*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 83

sledeći razlog koji ne ide u korist efikasnosti javnog sektora, a kao glavni uzrok tome navodi se netranferabilnost javne svojine (faktor koji se javlja u većini teorija koje idu u korist postojanju privatnog sektora), kao i komparativnoj neefikasnosti javnih preduzeća. Asimetrična informisanost predstavlja nedovoljnu informisanost vlade ili državnih organa nadležnih za kontrolu javnih preduzeća o doprinosima menadžera javnih preduzeća ostvarenim rezultatima poslovanja, njihovim sposobnostima i drugim karakteristikama, kao i nemogućnost da se u takvim uslovima stvori stimulativni sistem nagrađivanja menadžera. Posledica toga jeste da su napori i zalaganja menadžera javnih preduzeća manji od zalaganja njihovih kolega u privatnim preduzećima. Menadžeri javnih preduzeća izvršavaju obaveze samo u meri neophodnoj da se dostignu postavljeni standardi, što može biti ispod objektivnih potencijala preduzeća. U uslovima kada je teško ili neracionalno da se ocene posledice upravljačkih odluka, teorija vlasničkih prava, sugerise da menadžeri koriste potencijalni profit za realizaciju svojih nenovčanih koristi.¹⁷

Slične zaključke, samo sa drugačijom argumentacijom, sugerisu ona shvatanja po kojima menadžeri javnih preduzeća mogu sebi da obezbede veće zarade, moć, prestiž i sl., povezujući se sa državnim službenicima u nadležnim ministarstvima povećavajući na taj način budžet svojih preduzeća. U meri u kojoj maksimiziranje budžeta postaje cilj za sebe potiskuju se ostali, posebno ekonomski ciljevi, a sa njima u poslovanju gube na značaju kriterijumi efikasnosti.

Kao što je već istaknuto, manja efikasnost sistema kontrole procesa upravljanja javnim preduzećem posledica je i nestimulativnosti sistema nagrađivanja. U tom pogledu postoji bitna razlika između javnih i privatnih preduzeća. Kod privatnih preduzeća kontrolni mehanizam minimiziranja ulaganja i maksimiziranja rezultata stvaraju i sprovode ljudi koji su najdirektnije stimulisani da efikasno posluju. Kod javnih preduzeća, međutim, bez obzira na političke ciljeve vlade, mehanizam kontrole stvaraju i sprovode političari ili državni službenici čiji se glavni interesi teško mogu izjednačiti sa neposrednim ekonomskim ciljevima kao što je npr. maksimiziranje profita. Osim toga, često se događa da javna preduzeća menjaju svoje ciljeve zarad nekih političkih stavova, što ujedno otežava njihovu kontrolu, procenu i korekciju rezultata njihovog funkcionisanja.

Pored proizvodne neefikasnosti javnim preduzećima se, međutim, pripisuje i alokativna neefikasnost u smislu njihove nedovoljne zainteresovanosti da odgovore na sve zahteve tržišta, pre svega u pogledu količina, ali i kvaliteta kao i ostalih karakteristika proizvoda i usluga. Dok se međutim, za proizvodnu neefikasnost može tvrditi daje ona direktna posledica javnog vlasništva, dotle je alokativna neefikasnost posledica monopolskog položaja. Povezivanje alokativne neefikasnosti sa javnim preduzećima opravdano je samo stoga što su ova preduzeća najčešće u monopolskom položaju.¹⁸

¹⁷ Paunović B., *„Ekonomika preduzeća”*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 83

¹⁸ Paunović B., *„Ekonomika preduzeća”*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. str. 83

FINANSIJSKI IZVEŠTAJI I FINANSIRANJE JAVNIH PREDUZEĆA

3. FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

Svako preduzeće koje želi da ima uspešno poslovanje neophodno je poznavanje osnovne postavke analize finansijskih izveštaja, kao i za obavljanje revizije preduzeća. Finansijski izveštaji, po definiciji, predstavljaju skup informacija o finansijskom položaju preduzeća, njegovoj uspešnosti, promenama na kapitalu i novčanim tokovima. Finansijski izveštaji su funkcionalno i vremenski zaokružena celina poslovnih procesa jednog preduzeća ili kompaniji i kao čine osnov za stvaranje svake racionalne analize.

U literaturi razlikujemo opšte i posebne ciljeve analize finansijskih izveštaja. Opšti ciljevi se odnose na sposobnost preduzeća (kompanije) da zaradi, odnosno na njenu rentabilnost, profitabilnost i uspešnost kompanije, kao i finansijskog položaja (statusa) iste, zatim njezinih novčanih tokova i promena na kapitalu, kao i pružanju informacija korisnicima te analize. Posebni ciljevi analize finansijskih izveštaja odnose na pružanju informacija za potrebe stejkholdera, s obzirom da su oni korisnici finansijske analize.¹⁹

Kada su u pitanju posebni ciljevi analize finansijskih izveštaja, oni se mogu se posmatrati i na drugačiji način, a to su načini koje utvrđuju Međunarodni računovodstveni standardi ili Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja (MRS/MSFI). Osnovni cilj računovodstva, prema pravilima Međunarodnih računovodstvenih standarda, odnosno Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja, jeste da pruži informacije o preduzeću, odnosno o njegovoj sposobnosti da stvara novac i njegove ekvivalente²⁰, kao i sposobnost preduzeća da pruži informacije o proceni brzine i izvesnosti stvaranja novca.

Finansijsko izveštavanje predstavlja profesionalnu i stručnu nadležnost ne samo finansijskog računovodstva i glavnog računovođe, već i upravljačke nadležnosti i odgovornosti njihovog menadžmenta, jer uz pomoć ovih izveštaja dobijamo sve potrebne podatke o stanju, uspehu i tokovima sredstava privrednog društva i drugih organizacija. Finansijski izveštaji se objavljuju, na sajtu samog preduzeća odnosno kompanije, i njihovo objavljivanje je obavezno, a kada se finansijski izveštaji objave, oni automatski postaju predmet slobodne interpretacije od strane svakog korisnika tj. analitičara. Kada posmatramo iz ugla samog preduzeća, tj. iz unutrašnjosti njegovog poslovanja, najveći korisnik informacija i interesent istih jeste sam menadžment preduzeća, koji čitanjem finansijskih izveštaja dobija informacije o poslovanju preduzeća koje su mu neophodne za dalje planiranje poslovanja preduzeća i to u brojne upravljačke svrhe.

Cilj sastavljanja finansijskih izveštaja jeste davanje informacija o finansijskom položaju preduzeća, njegovoj uspešnosti u poslovanju, kao i promenama u finansijskom položaju datog privrednog subjekta, informacije koje se dobijaju su od značaja za širi krugu korisnika, jer su

¹⁹ Termin stejkholderi (stakeholders) predstavlja svaku organizaciju ili pojedinca koja ima interes u poslovanju kompanije čiji su finansijski izveštaji predmet analize. U računovodstvenim standardima stejkholderi se nazivaju korisnicima finansijskih izveštaja i dele se u dve grupe – interni (menadžeri, zaposleni) i eksterni (investitori u akcije i obaveznice, veliki kreditori, državni organi, poslovni partneri, sindikati i druge organizacije)

²⁰ ASC, Međunarodni računovodstveni standardi, par.15., str. 7

neophodne za donošenje odluka. Oni nam, takođe, pružaju informacije o načinu na koji rukovodstvo upravlja odnosno polaže račune za resurse koji su mu povereni.

Poslednjih godina, na domaćem i međunarodnom tržištu, dolazi do velikog interesa i zahteva za pružanje informacija o okruženju, takođe se za stanje i uspeh preduzeća sve više ističe potreba za potpunijim razumevanjem vrednosti odnosno procena, koje su sadržane u izveštajima, kao i za detaljnim obaveštenjima o određenim delovima imovine, obaveza, prihoda i rashoda. Ranije su se ove vrste informacija nalazile i označavale u fusnotama ili napomenama uz finansijske izveštaje, međutim, kasnije je Četvrtom direktivom Saveta EEZ (danas EU), iz 1978. godine bio uveden dodatni računovodstveni izveštaj, kao treća komponenta godišnjeg računa, koji se vremenom, opet pokazao nedovoljnim, s rastom informacionih interesa u okruženju, pa je sve češće počelo da se koristi i izveštavanje o tokovima sredstava u preduzeću.²¹

3.1. Finansijski izveštaji u našoj zemlji

Kao što smo već naveli u prethodnom poglavlju, finansijski izveštaji predstavljaju skup informacija o finansijskom položaju preduzeća, uspešnosti njegovog poslovanja, kao i promenama na kapitalu i novčanim tokovima datog preduzeća, odnosno kompanije, koji predstavljaju jednu vremenski zaokruženu celinu određenih poslovnih procesa u jednom preduzeću tj. kompaniji i čine osnov svake racionalne analize.

Finansijske izveštaje u Srbiji čine:

1. bilans stanja,
2. bilans uspeha,
3. izveštaj o promenama na kapitalu,
4. izveštaj o tokovima gotovine i
5. napomene²².

3.1.1. Bilans stanja

Bilans stanja²³ predstavlja jedan od instrumenata knjigovodstva. Bilans stanja možemo definisati kao sliku imovine preduzeća u određenom trenutku, čiji je osnovni cilj sastavljanja u suštini utvrđivanje i merenje njegove finansijske strukture, odnosno prikazivanje imovine preduzeća i njene situacije na određeni dan. Aktiva i pasiva, kao knjigovodstveni načini posmatranja imovine, zajedno čine bilans stanja preduzeća. Strukturu bilansa stanja čine aktiva i pasiva. S obzirom da i aktiva i pasiva prikazuju jednu istu stvar, tj. imovinu preduzeća sa različitih aspekata, prirodno je da zbir aktive odgovara zbiru pasive.²⁴

²¹ ASC, Međunarodni računovodstveni standardi, par.15., str. 7

²²Vrste finansijskih izveštaja propisuje MPC 1 *Prikazivanje finansijskih izveštaja*

²³Smatra se da naziv „bilans” potiče od latinskih reči „bi” - dvostruki i „lanx” – tas na vagi.

²⁴Petrović Z., „Računovodstvo”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 43

Aktiva = Pasiva, odnosno zbir stalnih sredstva i obrtnih sredstava jednaki su zbiru sopstvenih i pozajmnjenih izvora.

Stepen detaljisanja (razuđenosti) i redosled prikazivanja imovinskih delova u bilansu stanja zavisi od konkretnog korisnika bilansa stanja i namena za koje ih koristi.

Pozicije u bilansu stanja mogu biti poredane:

1. njihovim klasifikovanjem na dugoročna i obrtna sredstva, odnosno dugoročne i kratkoročne izvore,
2. saglasno principu likvidnosti i
3. kombinovanjem prethodno navedena dva kriterijuma, pri čemu se stavke primarno klasifikuju na dugoročne i kratkoročne, a zatim se u okviru njih vrši dalje klasifikovanje po principu likvidnosti.

Kada su u pitanju principi za razvrstavanje pozicija u bilansu stanja, u praksi se načešće koriste sledeći principi:

1. princip rastuće likvidnosti
2. princip opadajuće dospelosti.

Princip rastuće likvidnosti znači da se na prvo mesto u aktivi stavljaju najnelikvidnija sredstva, odnosno sredstva koja se najduže koriste, odnosno ona kojima je u normalnim uslovima poslovanja, potrebno najviše vremena treba da se ponovo transformišu u novac. Na poslednje mesto se stavljaju najlikvidnija sredstva (odnosno novac na žiro računu i u blagajni), dok princip opadajuće dospelosti na prvo mesto stavljaju izvore sredstava koja imaju najduži rok vraćanja, evidentiraju se u pasivi, ova sredstva su trajni, odnosno sopstveni izvori sredstava. Na poslednje mesto u bilansu stanja se stavljaju izvori sredstava sa najkraćim rokom vraćanja, kao na primer obaveze prema dobavljačima.²⁵

3.1.2. Bilans uspeha

Sledeći značajan instrument u knjigovodstvu je bilans uspeha. Izračunavanje ostvarenog periodičnog rezultata, jeste glavni cilj sastavljanja ovog bilansa, zbog toga se prihode i rashodi jednog preduzeća, koji su nastali u određenom vremenskom razdoblju i prikazuju u bilansu uspeha. Bilans uspeha sadrži prihode i rashode preduzeća. Za prihode možemo reći da su pozitivan tok vrednosti, a za rashode da su negativan tok vrednosti u preduzeću. Kada govorimo o pripremi i prikazivanju finansijskih izveštaja, oni se definišu na sledeći način:

²⁵ Petrović Z., „Računovodstvo”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 43

- prihodi predstavljaju sva povećanja ekonomskih koristi preduzeća u određenom obračunskom periodu, odnosno povećanja sredstava ili smanjenja obaveza, što dovodi do povećanja sopstvenog kapitala, osim ukoliko nisu povezana sa doprinosima učesnika u kapitalu;
- rashodi su za razliku od prihoda definisani kao sva smanjenja ekonomskih koristi u određenom obračunskom periodu u obliku odliva ili smanjenja sredstava ili stvaranja obaveza, što za posledicu ima smanjenje sopstvenog kapitala, osim onih koji se vezuju za raspodelu kapitala učesnicima.²⁶

Razlika prihoda i rashoda predstavlja finansijski rezultat. Prihodi i rashodi u krajnjoj liniji pokazuju razlog nastanka promene u određenom vremenskom periodu i kako je došlo do promene sopstvenih izvora finansiranja, odnosno do promene neto imovine preduzeća (da li je doslo do dobitka, čijom se raspodelom povećavaju sopstveni izvori, ili je nastao gubitak, uz pomoću koga se formalno smanjuju sopstveni izvori).

Poslovne prihode čine vrednosti prodatih proizvoda, usluga, trgovinske robe i primljenih naknada u vezi s prodajom koje utiču na poslovni rezultat u određenom razdoblju. Finansijske rashode čine uglavnom prihodi od kamata i dividendi.

Poslovne rashode jednog obračunskog perioda čine troškovi sadržani u proizvodima i uslugama prodanim u tom obračunskom periodu, kao i nabavna vrednost trgovinskih roba, takođe prodanih u tom obračunskom periodu, i koje treba pokriti prihodima tog obračunskog perioda.

Dakle, možemo reći da se finansijski prihodi i rashodi javljaju kao posledica obavljanja određenih finansijskih transakcija u poslovanju preduzeća.

Bilans uspeha preduzeća sastavlja se²⁷:

1. redovno na kraju poslovne godine (31. decembra) i
2. vanredno u toku poslovne godine zbog:
 - prilikom statusne promene (kao što su podele preduzeća, zatim spajanja ili pripajanja preduzeća),
 - u slučaju promene oblika organizovanja ili prodaje pravnog lica,
 - kada dođe do vlasničke transformacije,
 - ili zbog prestanka rada pravnog lica.

U računovodstvenoj teoriji i praksi koriste se dve metode za bilansiranje uspeha:

1. ukupnih troškova i
2. troškova prodatih učinaka.

Od izabrane metode zavisi i sadržina bilansa uspeha. Finansijski rezultat je isti bez obzira na primenjenu metodu.

²⁶ Petrović Z., „Računovodstvo”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 46

²⁷ Petrović Z., „Računovodstvo”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 47

Forme za prikazivanje bilansa uspeha mogu biti:

1. horizontalni dvostrani pregled i
2. vertikalni pregled (lista).

3.1.3. Izveštaj o promenama na kapitalu

Izveštaj o promenama na kapitalu je knjigovodstveni instrument koji se sastavlja radi pružanja informacija korisnicima finansijskih izveštaja u vezi sa promenama koje su u toku godine bile na kapitalu preduzeća.

Ove promene na kapitalu nastaju po više osnova:

1. dodatnim ulaganjem ili povlačenjem kapitala od strane vlasnika,
2. ostvarivanjem prihoda i rashoda (radi utvrđivanja rezultata),
3. raspodelom dobiti (ili pokrićem gubitka),
4. prevrednovanjem sredstava koja se mere po fer vrednosti,
5. priznavanjem efekata promena računovodstvenih politika i ispravkom
6. materijalno značajnih grešaka.

Dakle, ukupna povećanja i smanjenja neto imovine (kapitala) posledica su nastanka prihoda i rashoda iskazanih u bilansu uspeha ali i iznosa povećanja ili smanjenja neto imovine privrednog subjekta koji su direktno knjiženi na odgovarajućem računu kapitala, na primer na računu revalorizacionih rezervi.

Kada se bavimo procenjivanjem uspešnosti preduzeća u određenom vremenskom periodu, važno je naznačiti da nije dovoljno uzeti u obzir samo ostvarene prihode i rashode u tom obračunskom periodu, već i sve ostale transakcije koje dovode do promena na kapitalu preduzeća, i u tom slučaju se sastavlja poseban finansijski izveštaj u kojem se navode ukupna povećanja ili smanjenja (ili i jedno i drugo), neto imovine (kapitala) privrednog subjekta.²⁸

3.1.4. Izveštaj o tokovima gotovine

Izveštaj o tokovima gotovine je još jedan knjigovodstveni instrument koji se sastavlja radi pružanja informacija korisnici finansijskih izveštaja o izvorima gotovine i načinu njene upotrebe.

U izveštajima o tokovima gotovine su grupisani u tri celine, a to su tokovi gotovine po osnovu:

- poslovnih aktivnosti,
- investicionih aktivnosti,
- finansijskih aktivnosti.

²⁸ Petrović Z., „Računovodstvo”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 61

Kako bi korisnici ovih izveštaja mogli lakše da ocene ne samo uticaj navedenih aktivnosti na finansijski položaj privrednog subjekta, već i iznos gotovine i gotovinskih ekvivalenata po tim osnovama, jeste svrha ovakve podele tokova gotovine.

Izveštaj o novčanim tokovima kao glavni zadatak ima utvrđivanje razlike između neto dobitka, koji se prikazuje u bilansu uspeha i neto novčanih tokova iz poslovne aktivnosti koji se prikazuju u izveštaju o novčanim tokovima preduzeća, odnosno da utvrdi da li je osnovna delatnost preduzeća profitabilna i da li može da proizvodi gotovinu.²⁹

3.1.5. Napomene

Napomene, po definiciji, predstavljaju priloge koji idu uz ostale finansijske izveštaje, koje smo već naveli, a to su: bilans stanja, bilans uspeha, izveštaj o novčanim tokovima i izveštaj o promenama na kapitalu. Napomene, prema svojoj suštini i sadržini ne predstavljaju finansijske izveštaje, ali su one njihov neophodan, prateći element, koje sadrže detaljnije kvantitativne i kvalitativne informacije, u vezi sa navedenim finansijskim izveštajem, te se zbog njihove neophodnosti svrstavaju u finansijske izveštaje.

Napomene, iako ne spadaju u finansijske izveštaje, čine knjigovodstveni instrument koji se sastavlja radi pružanja informacija korisnicima finansijskih izveštaja.³⁰

1. informacije o osnovama za pripremu finansijskih izveštaja, kao i specifičnim računovodstvenim politikama, koje se primenjuju ukoliko dođe do značajnih poslovne promene i događaja, gde se one primenjuju,
2. informacije koje je neophodno dostaviti prema zahtevima Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja, a koje nisu prikazane u nekom od finansijskih izveštaja i
3. kao i dodatne informacije koje nisu prikazane u finansijskim izveštajima, ali su bitne za njihovo razumevanje.

3.2. Principi koje najčešće primenjujemo prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja

Kada se dovodi u pitanje sastavljanje finansijskih izveštaja javnog sektora, moraju se, kao i kod drugih preduzeća primenjivati određeni principi koji proističu iz opšteprihvaćenih računovodstvenih standarda.

Savremena računovodstvena teorija, računovodstvene principe bilansiranja deli na:

1. osnovne principe (pretpostavke) finansijskog računovodstva, koji omogućavaju osnovne uslove za računovodstveno vrednovanje,
2. principe uz pomoću kojih se reguliše vrednovanje bilansnih pozicija i

²⁹ Petrović Z., „Računovodstvo”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 62

³⁰ Petrović Z., „Računovodstvo”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 63

3. principe koji predstavljaju ograničenja odnosno odstupanja prethodno navedenih principa.

Kada su u pitanju opšteprihvaćeni računovodstveni principi kojih se subjekti javnog sektora pridržavaju prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja, predstavljaju sledeće principe:

1. Kao prvi princip koji subjekti u javnom sektoru primenjuju i koji je vezan za usaglašenost sa Međunarodnim računovodstvenim standardima, jeste princip fer prezentacije, ovaj princip kao glavni zadatak za subjekte javnog sektora ima verno prikazivanje svih finansijskih izveštaja preduzeća. Odnosno da svi podaci koji se nalaze u finansijskim izveštajima moraju biti pre svega tačni i samim tim realan prikaz finansijskog stanja, uspešnosti i novčanih tokova datog preduzeća.

2. Sledeći opšteprihvaćen princip računovodstvenih standarda, kojeg se subjekti javnog sektora pridržavaju jeste princip koji se odnosi na stalnost odnosno kontinuiranost poslovanja preduzeća, poznat kao „going concern” princip, pre svega polazi od pretpostavke da će preduzeće nastaviti sa poslovanjem redovno i u dalekoj budućnosti.

3. Doslednost i prezentacija je sledeći princip računovodstvenih standarda, koji nalaže da subjekti moraju ostati dosledni pri izboru računovodstvenih metoda, tj. on mora biti isti kako bi se u različitim obračunskim periodima moglo obezbediti lakše upoređivanje finansijskih izveštaja.

4. Sledeći princip koji se primenjuje, jeste princip značaja i agregiranja, ovaj princip polazi od toga da stavke u finansijskim izveštajima koje su materijalno značajne i koje pri tom imaju posebne karakteristike, trebaju biti posebno iskazane u tim izveštajima, odnosno da se stavke koje su bitne, zbog njihove veličine, mogu predstaviti zbirno sa stavkama iste prirode, dok bi se za razliku od njih manji iznosi prikazivali sa iznosima slične veličine i prirode..

5. Naredni princip koji je zastupljen u javnom sektoru jeste princip prebijanja, on sugerise da se imovina i obaveze međusobno ne prebijaju, osim ako to određeni Međunarodni računovodstveni standardi za subjekte u javnom sektoru ne nalažu. Prema ovom principu smatra se, da se isto tako ne bi trebalo doći ni do međusobnog prebijanja prihoda i rashoda, osim ako, kao i u prethodnom slučaju, one nalažu određeni Međunarodni računovodstveni standard za subjekte u javnom sektoru ili u koliko dobici, gubici i povezani troškovi nisu značajni. Smatra se da samo prebijanje dovodi do toga da korisnik ima smanjenu mogućnost da razume preduzete transakcije i da proceni buduće novčane tokove preduzeća.

6. Naredni princip, jeste princip uporedivosti, kao i što sam princip glasi, on za glavni cilj ima uporedivost pre svega brožanih informacija koje se nalaze u finansijskim izveštajima, odnosno nalaže da se iskažu sve uporedne brožane informacije prethodnog perioda, pa čak i one koje nisu samo brožano iskazane, već i tekstualno tj. opisno, u koliko je to neophodno za razumevanje finansijskih izveštaja.

7. I poslednji, ali ne i manje bitan princip, jeste princip identifikacije, ovaj princip je značajan jer nalaže jasno razdvajanje finansijskih izveštaja od drugih objavljenih informacija, pre svega je bitan jer

u olakšava posao samim korisnicima finansijskih izveštaja, da lakše razlikuju informacije koje su bitne za javni sektor od ostalih koje im možda i jesu korisne ali nisu u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima.

Kada sagledavamo poslovanje javnog sektora i sastavljanje finansijskih izveštaja, ono je u praksi zaista bazirano na ovim principima, ali se pored navedenih principa bazira i na načelima poslovanja, profesionalnim standardima, zakonodavstvu, računovodstvenoj politici preduzeća, i to je u suštini i razlog zbog čega se u javnom sektoru, kada je u pitanju finansijsko izveštavanje i formiraju odbori i komiteti koji su zaduženi za računovodstveno izveštavanje, kao i ostala profesionalna računovodstvena tela i druge organizacije zainteresovane za finansijsko izveštavanje, kao što je računovodstvo i revizija u javnom sektoru.

3.3. Finansiranje javnih preduzeća

Model finansiranja javnih preduzeća koji se sada primenjuje u Srbiji prilično je jednostavan i svodi se na povlačenje zajmova preko međunarodnih finansijskih institucija ili bilateralnih kreditnih ugovora, što je karakteristično za zemlje koje imaju najniži stepen razvoja, koje se dominantno oslanjaju na međunarodne finansijske institucije, a ne na tržište kapitala.

Javna preduzeća se mogu zaduživati kod stranih komercijalnih banaka, ali je malo tih preduzeća sposobno za takav način zaduživanja jer nemaju kreditni rejting. Kao drugu mogućnost za zaduživanje mogu se koristiti domaće poslovne banke, ali to bi bio izuzetno skup izvor finansiranja i javna preduzeća bi takve troškove jako teško mogla da ukalkulišu u svoje poslovanje. Kao treći model finansiranja imamo i korporativne obveznice, što su mnoge zemlje okruženja uradile odavno. Pošto mi nismo rešili imovinska pitanja javnih preduzeća, nismo rejtingovali javna preduzeća, ona ne mogu da koriste taj vid finansiranja za finansiranje svojih kapitalnih projekata.

Srbija se već godinama unazad bori sa problemom budžetskog deficita, koji delimično rešava pomoću donacija, kredita i prihoda od privatizacije. U glavnom se ovakav način rešavanja problema deficita u našoj zemlji, vezuje za ljude koji su na vlasti, iako još uvek ne znamo šta ih navodi na vođenje ovakve politike i niko ne želi da ulazi u to. Međutim, bez obzira na sve, država ne bi mogla da podmiri potrebe javnih službi, kao ni državne uprave, radi njihovog normalnog funkcionisanja, kada ne bi bilo ovih vrsta prihoda, što bi prouzrokovalo nezadovoljstvo stanovništva. S obzirom na politiku koja se vodi u našoj zemlji, stalno se javlja težnja, da oni koji su na vlasti u najkraćem mogućem periodu učine sve kako bi smanjili rashode i maksimizirali prihode, s obzirom na činjenicu, iz prethodnih godina, da se ne može računati da će neka stranka ostati na vlasti u dužem vremenskom periodu. Ono na šta treba posebno obratiti pažnju, kada je u pitanju politika naše zemlje jeste prodaja velikih kompanija, tj. monopola, čemu su ljudi koji su na vlasti u našoj zemlji skloni, kao što je to bio primer sa prodajom „Telekoma“ 1997, međutim treba imati u vidu da takva vrsta punjenja budžeta zemlje, ima finansijskog efekta, ali samo kratkoročnog, ali ne i na duži vremenski period koji je nama mnogo značajniji, te bi se zbog toga trebalo posebno voditi računa.

Kad su u pitanju velike kompanije i sistemi, pored navedene kompanije, u našoj zemlji se poslednjih godina raspravlja i o električnoj energiji i ostalim oblastima koje ona podrazumeva, ne samo o korupciji koja je eventualno zastupljena, već i o mogućnosti njene privatizacije, kao predmet povremenih razgovora i sumnjičenja.

Sto se tiče samog načina izbora određenih modaliteta, on ne predstavlja samo političko, kao što smo naveli, već i stručno pitanje. Kao što znamo, u našoj zemlji većina stanovništva nije, po prirodi stvari, niti dovoljno stručna niti zainteresovana da se upušta u ovakve metode i načine pokrivanja deficita budžeta, koji se primenjuju kod nas, kao što je to bio slučaj sa privatizacijom Naftne industrije Srbije, ali ono što je neophodno da naši građani znaju jeste činjenica da imaju pravo da dobiju informacije koje ih zanimaju, i na osnovu kojih će moći da rasuđuju o tome da li je opravdana odluka koja je doneta na političkom nivou ili ne.³¹

3.4. Mišljenje svetske banke o javnim preduzećima u Srbiji

Svetska banka je međunarodna organizacija koja je odgovorna za obezbeđivanje finansija i davanje saveta zemljama kako bi se ne samo povećao ekonomski razvoj, već i smanjilo siromaštvo i očuvale međunarodne investicije te zemlje.³²

Kada su u pitanju Svetska banka i njen interes u pomaganju javnim preduzećima u Srbiji, njen glavni cilj jeste da se javna preduzeća u našoj zemlji ojačaju i da se na taj način stvori javni sektor koji će joj pomoći pri ulasku u Evropsku uniju.³³

Svetska banka bi u budućnosti bila od koristi za važne i velike projekte u Srbiji, pogotovo za one kompanije koje su primamljive i važne za investitore, jedana od tih kompanija je i EPS Snabdevanje, kao i Železnica, kojima Svetska banka već pomaže u reformama i restrukturiranju, za koje je namenila 200 miliona dolara, pored navedenih spominju se još i Putevi Srbije, kao i Vodovid kao jedna od preduzeća za koje je Svetska banka, takođe, zainteresovana.

Svetska banka smatra da su reforme u javnom sektoru naše zemlje neophodne, pogotovo kada su u pitanju javna preduzeća, jer po mišljenju Svetske banke, njihovo ne sprovođenje može dovesti i do pojave manjka u budžetu, što je u ovom trenutku neprihvatljivo, s obzirom na deficite budžeta sa kojima se naša zemlja bori iz godine u godinu.

S obzirom da su u pitanju preduzeća koja su jako važna za Srbiju, kada je reč o njenom poslovnom okruženju, ali i istovremeno preduzeća koja u mnogome opterećuju naš budžet, potrebno je da se dato preduzeće reformiše, kako bi postalo finansijski isplativo i kako bi privuklo interesovanje strateških investitora. Trebalo bi, takodje, napomenuti da je Svetska banka namenila 200 miliona za preduzeća u rekonstrukciji.

³¹ S. Benković, S. Barjaktarović Rakočević, „Operacioni menadžment u funkciji održivog ekonomskog rasta i razvoja Srbije 2011-2020”, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 2011, str 490

³² Svetska banka je osnovana decembra 1945. godine, a njeno sedište se nalazi u Vašingtonu, dok lokalne kancelarije postoje u 124 zemlje

³³ www.tanjug.rs

Kada bi se preduzeća u našoj zemlji reformisala i postala privlačna, kako domaćim tako i stranim investitorima, to bi dovelo do delimične privatizacije, a samim tim i do pomaka u javnom sektoru, međutim moramo navesti da pored ovih postoje i kompanije koje naša zemlja može da izdržava i da omogući postane konkurenta ne samo na našem, već i na evropskom tržištu.

Pored navedenih, jedan od ciljeva Svetske banke je i pomoć Srbiji radi ostvarenje tih ciljeva, kako bi naša zemlja u pogledu naših kompanija mogla da se takmiči na tržištu EU kada Srbija postane članica, kao i pomoć pri pravljenju programa koji će dovesti do lakšeg ostvarivanja zadatih ciljeva, što je ujedno i prioritet za našu zemlju u ne samo u razgovorima sa MMF-om već i drugim partnerima.

Takođe, ako ovaj program i plan ne bude sproveden u najskorijem roku, prema mišljenjima Svetske banke, to bi moglo da prouzrokuje probleme u budžetu koji je usvojen za 2015. godinu, dok za razliku od navedenog, ako se pak sprovedu date mere javna preduzeća će biti ubrzo rešena i to neće biti preterano opterećenje za naš budžet, ali ukoliko izostane reforma tih preduzeća, u budžetu će se javiti manjak.

Svetska banka, smatra da je u ovakvim slučajevima, kada su neophodne reforme javnog sektora, ne vezano za to da li se radi o isključivo državnim ili javnim preduzećima, predstavlja pravi izazov za jednu zemlju, kakva je naša i da je u ovakvim situacijama veoma važna javna podrška pri sprovođenju tih mera, i da sami građani mogu u mnogome da pomognu, ne bi li se prebrodio ovako težak period sa kojim se naša zemlja bori već duže vreme, takođe je neophodno da se stvori javni sektor koji će pomoći Srbiji da postane članica Evropske Unije i da se samim tim, našim kompanijama omogući veće i konkurentije tržište.³⁴

³⁴ www.tanjug.rs

JAVNA PREDUZEĆA U SRBIJI

4. JAVNA PREDUZEĆA U SRBIJI

4.1. Javna preduzeća koja osniva Republika Srbija

Jedan od glavnih ciljeva javnih preduzeća jeste obavljanje delatnost od opšteg interesa, kao što smo već naveli, ova preduzeća se osnivaju i posluju u skladu sa Zakonom o javnim preduzećima, osnivaju se od strane Republika Srbija, ili od strane autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave. Način na koji će javna preduzeća obavljati svoju delatnost, kao i njihovi uslovi, uređeni su Zakonom o javnim preduzećima.

U Republici Srbiji je ukupno 727 javnih I javno-komunalnih preduzeća, i to 36 javno preduzeće čiji je osnivač Republika Srbija i 691 javnih preduzeća čiji je osnivač jedinica lokalne samouprave ili autonomna pokrajina. Ministarstvo privrede i njegov Sektor za javna preduzeća, ima zadatak da prati poslovanje javnih preduzeća koja obavljaju delatnost od opšteg interesa.³⁵

Spisak javnih preduzeća čiji je osnivač Republika Srbija:³⁶

POSLOVNO IME
JP "Elektroprivreda Srbije"
PD "EPS Snabdevanje" d.o.o.
PD HE Đerdap d.o.o.
PD HE Drinsko-Limske d.o.o.
PD TE Nikola Tesla d.o.o.
PD RB Kolubara d.o.o.
PD TE-KO Kostolac d.o.o.
PD Panonske TE-TO d.o.o.
PD Elektrovojvodina d.o.o.
PD ED Beograd d.o.o.
PD Elektrosrbija d.o.o.
PD Jugoistok d.o.o.
PD Obnovljivi izvori d.o.o.
PD Centar d.o.o.
JP PTT saobraćaja "Srbija"
JP PEU "Resavica"
JP "Srbijašume"
JP "Elektromreža Srbije"
JP "Putevi Srbije"
JP "Srbijagas"
JP "Službeni glasnik"
JP "JUGOIMPORT SDPR"
JP "Zavod za udžbenike"
JP "Emisiona tehnika i veze"

³⁵ www.privreda.gov.rs/javna-preduzeca/

³⁶ www.privreda.gov.rs/javna-preduzeca/

JP NA TANJUG
JP "NP Tara"
JP "NP Fruška gora"
JP "Skijališta Srbije"
JP "Mreža most Beograd"
JP za skloništa
JBP "Srbijavode"
JP "Nuklearni objekti Srbije"
JP "Transnafta"
JP "NP Đerdap"
JP "NP Kopaonik"
JP "NP Šar Planina"
NIJP "Panorama-Priština"
JP "Stara planina"
"Železnica Srbije" ad
"JAT Tehnika" d.o.o.
"Koridori Srbije" d.o.o.
Park prirode "Mokra gora" d.o.o.
Rezervat "Uvac" d.o.o.
D.O.O. Park Palić
Prosvetni pregled d.o.o.
"DIPOS" d.o.o.
D.O.O. za razvoj turizma "Tvrđava Golubački grad"
BEOGRAD NA VODI D.O.O.
DRŽAVNA LUTRIJA SRBIJE D.O.O.

4.2. Kako posluju privredna društva u Republici Srbiji

U uslovima u kojima se naša zemlja nalazi, već duže vreme, kao što je postepeno oživljavanje evropskih ekonomija i oporavak privrednih kretanja, naša oslabljena privreda beleži skroman rast. Ali zbog još uvek prisutnih i neprevaziđenih recesionih posledica, kao i velike nepovoljnosti poslovnog ambijenta u našoj zemlji, usporen je i onemogućen značajniji oporavak ukupne privrede i otežale poslovanje privrednih društava.

Našu privredu je tokom celog kriznog perioda pratilo negativno poslovanje, izuzev 2011. godine, i nastavljeno je i u 2013. godini, mada je u odnosu na prošlogodišnji, gubitak u ovom periodu bio skoro četiri puta manji. Kao posledica značajnog pada rashoda kamata i negativnih kursnih razlika, i generalnom smanjenju negativnog rezultata privrede, doprineo je i više nego prepolovljen finansijski gubitak. Dok je višegodišnji rastući dobitak iz poslovnih aktivnosti prekinut uz primetno povećanje ostalog gubitka. Privredna društva su svoje aktivnosti zadržale na prošlogodišnjem obimu, bez obzira na brojne poteškoće sa kojima su bila suočena.

Konstantan rast gubitka je nastavljen i tokom 2013.godine, dok je finansijska ravnoteža, kako u strukturi sredstava, tako i na strani izvora finansiranja, bila pod stalnim pritiskom. Nizak finansijski potencijal privrednih društava je dodatno oslabio mogućnost za nova zaduživanja na dugi rok, zbog čega se su se privredna društva u većoj meri usmerila na kratkoročne vidove finansiranja, te s toga ukupna zaduženost beleži blagi rast u ovim uslovima sve obazrivije politike kreditiranja. Došlo je i do pojačane nelikvidnosti privrednih društava, zbog nedostatka dugoročnih izvora finansiranja, što predstavlja dodatni problem koji već duže vreme otežava njihovo poslovanje.

Zastupljen je i neujednačen razvoj privrede, koji se ogleda u izraženoj teritorijalnoj i sektorskoj koncentraciji finansijskih kapaciteta i rezultata privrednih društava u okviru Beogradske i Južnobačke oblasti, istovremeno je prisutan i disparitet u rasprostranjenosti osnovnih performansi u korist velikih privrednih društava, odnosno društva sa ograničenom odgovornošću.³⁷

4.3. Rezultati poslovanja privrednih društava u Republici Srbiji

Privredna društva su u 2013.godini bila izložena brojnim poteškoćama u poslovanju, ali bez obzira na to ona su uspela da zadrže prošlogodišnji obim aktivnosti i ostvare ukupne prihode u iznosu od 8.718.928 miliona dinara, dok je s druge strane ukupni rashod, u odnosu na prethodnu godinu, beleži blago smanjenje od 1,5% i iskazani su u iznosu od 8.691.948 miliona dinara.

Tabela 1: Struktura ukupnih prihoda i ukupnih rashoda privrednih društava³⁸

OPIS	2013		2012	
	Iznos	Učešće (%)	Iznos	Učešće (%)
Ukupni prihodi	8.718.928	100,0	8.741.747	100,0
Ukupni rashodi	8.691.948	100,0	8.820.295	100,0
1.Poslovni prihodi	8.268.412	94,8	8.188.521	93,7
2.Poslovni rashodi	7.914.094	91,1	7.827.375	88,7
I Poslovni dobitak	354.318	–	361.146	–
1.Finansijski prihodi	215.834	2,5	305.304	3,5
2.Finansijski rashodi	333.323	3,8	561.377	6,4
II Finansijski gubitak	-117.489	–	-256.073	–
1.Ostali prihodi	234.682	2,7	247.922	2,8
2.Ostali rashodi	444.531	5,1	431.543	4,9
III Ostali gubitak	-209.849	–	-183.621	–

³⁷ www.apr.gov.rs

³⁸ www.apr.gov.rs

Kao što možemo zaključiti na osnovu gore date tabele, kada je u pitanju obavljanje poslovne delatnosti, vidimo da je učešće poslovnih prihoda u ukupnim prihodima u odnosu na isti period prethodne godine u blagom rastu sa 93,7% na 94,8%.

Poslovni rashodi u 2013.godini, čine 91,1% ukupnih rashoda i iznose 7.914.094 miliona dinara, dok su u 2012.godini činili 88,7% učešća u ukupne rashode, odnosno 7.827.375 milona dinara, te možemo zaključiti da su rashodi u 2013.godini veći u odnosu na isti period prethodne godine.

Kada je u pitanju poslovni dobitak ili gubitak, na osnovu prikazanog, možemo zaključiti, da je poslovni dobitak u 2013.godini, koji iznosi 354.318 miliona dinara, manji za 1,9% u odnosu na isti period prethodne godine. Iako je tokom čitavog perioda ostvarivan pozitivan rezultat na nivou ukupne privrede, ovaj dobitak nije mogao da predvidi neizvesnost poslovnog okruženja i umanju njegov pritisak, koje je uticalo na neto finansijski rezultat poslovanja privrednih društava.

Na osnovu prikazanog možemo videti da su finansijski rashodi u većem padu od finansijskih prihoda, a kao uzrok možemo okriviti kretanja na deviznom tržištu, odnosno intezivniji pad rashoda kamata i negativnih kursnih razlika, te se samim tim kao posledica javlja da privredna društva iskazuju finansijski gubitak koji je praktično prepolovljen u odnosu na prethodnu godinu, koji iznosi 117.489 miliona dinara, odnosno u procentima u 2013.godini u odnosu na 2012.godini iznosi, 40,6% prema 29,%.

Ostali rashodi su povećani u poređenju sa prethodnom godinom, u procentu u 2013.godini iznose 5,1% u odnosu na 2012. godinu gde iznose 4,9%, dok su poslovni prihodi umanjani za 5,3 % u poređenju sa prethodnom godinom. Možemo videti da je ostali gubitak u 2013.godini zabeležio veliko povećanje, a kao razlog za to navodi se obezvređenje imovine, rashodi po osnovu direktnog otpisa potraživanja, kao i gubitak po osnovu prodaje i rashodovanja imovine u odnosu na kretanje prihoda. U 2013.godini, ostali gubitak iznosi 209.849 miliona dinara, dok je u 2012.godini iznosio 183.621 miliona dinara.

Kada je u pitanju rezultat poslovanja privrednih društava, nešto manje od tri petine ukupnog broja privrednih društava u Republici Srbiji posluje pozitivno, radi lakšeg uvida u njihovo poslovanje u nastavku se nalazi tabela sa iskazanim neto dobitcima i gubicima.

Tabela 2: Rezultati poslovanja privrednih društava u Srbiji.³⁹

OPIS	2013		2012	
	Iznos	Broj privrednih društava	Iznos	Broj privrednih društava
1.Neto dobitak	446.044	53.580	433.206	53.815
2.Neto gubitak	469.163	32.166	520.195	31.989
Neto finansijski rezultat	-23.119		-86.989	

³⁹ www.apr.gov.rs

Privredna društva su, kako u 2012.godini, tako i u 2013.godini, na kraju datog perioda, poslovala sa negativnim neto finansijskim rezultatom. Međutim, treba napomenuti, da je nešto manje od tri petine privrednih društava u našoj zemlji, od ukupnog broja u 2013.godini poslovala pozitivno, i ostvarila neto dobitak koji je bio veći od prošlogodišnjeg i iznosio je 446.044 miliona dinara, dok je u 2012.godini iznosio 433.206 miliona dinara.

Istovremeno neto gubitak je smanjen u poređenju sa prethodnom, u 2012.godini je taj iznos bio 520.195 miliona dinara, dok je u 2013.godine iznosio 469.163 miliona dinara, na osnovu čega možemo zaključiti da je, bez obzira na negativan neto finansijski rezultat, neto gubitak u 2013.godini smanjen za 9,8% u odnosu na isti period prethodne godine. Na osnovu navedenog možemo zaključiti da su privredna društva u Republici Srbiji, nastavila sa negativnim poslovanjem, s tim da je iskazivanje gubitka za dati period prilično ublažen, ukazujući na činjenicu da je za skoro tri četvrtine manji od prošlogodišnjeg.

4.4. Osnovni pokazatelji poslovanja privrednih društava u Republici Srbiji

Radi lakše analize, u navedenoj tabeli možemo videti izabrane pokazatelje poslovanja privrednih društava i opštu ekonomsku sliku u 2013.godini na ukupnom nivou.

Tabela 3: Izabrani pokazatelji poslovanja privrednih društava u Srbiji⁴⁰

OPIS	2013	2012
1. Stopa prinosa na ukupna sredstva (posle oporezivanja)	0,9%	0,4%
2. Stopa prinosa na sopstveni kapital (posle oporezivanja)	-0,5%	-1,9%
3. Racio sopstvenog kapitala	36,6%	37,3%
4. Opšti racio likvidnosti	0,89	0,95
5. Racio pokrića gubitka	1,21	0,39

Na osnovu date tabele možemo zaključiti da je stopa prinosa na sopstveni kapital posle oporezivanja, bila negativna kako u 2012.godini, tako i u 2013.godini, s tim da je u odnosu na prethodnu godinu došlo do poboljšanja stope ukamaćenja sopstvenog kapitala, ali je nezavisno od toga rezultat i dalje negativan. Takođe kada su u pitanju izabrani pokazatelji poslovanja, na osnovu možemo primetiti da je prisutna nesposobnost privrednih društava za pokrivanje rashoda kamata u 2013.godini, što dovodi do rastućeg racia pokrića kamata koji beleži rast sa 0,39 na 1,21.

Za razliku od stope prinosa na sopstveni kapital, stopa prinosa na ukupna sredstva nakon oporezivanja ima značajan rast sa 0,4 % koliko je iznosila u 2012.godini, na 0,9% koliko iznosi u 2013.godini.

⁴⁰ www.apr.gov.rs

Možemo zaključiti da je već visoko zadužena privreda imala i dodatnih poteškoća zbog loše usklađenosti sredstava i njihovih izvora finansiranja, kada je u pitanju aspekt ročnosti, pa je sam problem nelikvidnosti dodatno pogoršan i alarmantniji.

4.5. Javna preduzeća kao jedna od pravnih formi privrednih društava i njihove finasijske performanse

Kada je u pitanju pravna forma privrednih društava u Republici Srbiji, možemo doći do zaključka da ovakva analiza poslovanja ima priličan uticaj na privredu naše zemlje, i tu se pre svega ističu društva sa ograničenom odgovornošću, koji u proseku čine dve trećine finansijskih performansi čitave privrede. Međutim pored ovih društava, ne manje značajnu ulogu imaju i javna preduzeća, kao i akcionarska društva, koja zajedno čine nešto malo manje od trećine ukupnih performansi.

Smanjeni obim aktivnosti, privredna društva beleže i u 2013.godini, na nivou većine pravnih formi, po uticaju na ostvaren obim, pored društva sa ograničenom odgovornošću koja imaju učešće u tri četvrtine ukupnih prihoda i rashoda, izdvajaju se i akcionarska zajedno sa javnim preduzećima, koja imaju učešće od preko petine ukupnih prihoda i ukupnih rashoda, svi oni zajedno iskazuju i pad ukupnih prihoda i rashoda u odnosu na prethodnu 2012.godinu.

Javna preduzeća, za razliku od ostalih privrednih društava, kod kojih je zastupljen opadajući trend, ostvaruju ukupne prihode više nego prethodne godine (7,5%), u iznosu od 528.140 miliona dinara, uz nešto sporiji međugodišnji rast ukupnih rashoda (6,0%), koji iznose 578.040 miliona dinara. Usled navedenih kretanja doprinos društava u ostvarivanju ukupnih prihoda i rashoda privrede Srbije u 2013.godini, blago je uvećan (sa 5,6% na 6,1%, i sa 6,2% na 6,7%).⁴¹

Javna preduzeća su istovremeno, zajedno sa akcionarskim društvom, snažno uticala na iskazani negativni neto finansijski rezultat domaće privrede, s obzirom da su njihovi gubici značajno veći od gubitka privrede na ukupnom nivou, pored toga je, u odnosu na 2012.godinu, negativni rezultat u posmatranoj 2013.godini bio niži za 6,7% i iznosio je 50.655 miliona dinara.

Javna preduzeća zajedno sa akcionarskim društvima čine skoro dve petine kapitala domaće privrede, iznos tog kapitala je 1.093.370 miliona dinara i 1.085.321 milion dinara, takođe javna preduzeća imaju i značajno učešće u ukupnim sredstvima privrede i ostvaruju iznos od 1.824.163 miliona dinara, što čini 13,6% ukupnog učešća, koja su ujedno i veća za 4,5% u odnosu na 2012.godinu. Kapital javnog preduzeća je, u poređenju sa prethodnom godinom, povećan za 0,6%.

⁴¹ www.apr.gov.rs

MARKETING I MENADŽMENT U JAVNIM PREDUZEĆIMA

5. MARKETING

Marketing je oblast koja se neprestano razvija, i često se te promene odvijaju ogromnom brzinom, on predstavlja aktivnost čijem smo uticaju svi svakodnevno izloženi. Nije lako definisati marketing kao savremeni fenomen, s obzirom da je u pitanju pojam koji ima više značenja, kako zbog širine, tako i zbog dubine poslovnih aktivnosti koje obuhvataju i preduzimaju akteri na tržištu.

Za sada ne postoji opšteprihvaćena definicija marketinga, mada se većina definicija marketinga bazira pre svega na zadovoljavanju potreba i želja potrošača u procesu razmene na tržištu. Koren reči marketing potiče od anglosaksonske reči “market” – tržište, dok njeno bukvalno značenje predstavlja jezičku kovanicu “stavljanje na tržište”. Kao što i samo značenje reči govori, marketing podrazumeva sve aktivnosti jednog preduzeća, koje ono preduzima ili ima nameru da preduzme prema odabranom tržištu.⁴²

Postoji nekoliko opšteprihvaćenih definicija marketinga:

„Marketing je društven i upravljački proces pomoću kojeg individue i grupe, kroz kreiranje i razmenu proizvoda i vrednosti sa drugima, dobijaju ono šta im je potrebno i žele”-G.Armstrong i F.Kotler

„Marketing je upravljački proces kojim se efikasno i profitabilno identifikuju, anticipiraju i zadovoljavaju zahtevi potrošača”- Ovlašćeni institut za marketing, V.Britanija (Chartered Institute of Marketing)

5.1. Marketing kao poslovna funkcija i ekonomski proces

Marketing, po definiciji, predstavlja, poslovnu funkciju koja obuhvata sve neophodne aktivnosti kako bi se identifikovale potrebe tražnje i samim tim zadovoljile, uz ostvarenje ciljeva poslovanja, a to je profit preduzeća. S obzirom da marketing predstavlja poslovnu funkciju, njegov glavni cilj jeste doprinos u vidu istraživanja potreba i želja tržišta, kako bi i samo preduzeće moglo efektivno i efikasno da reaguje i da menja svoje poslovanje u skladu sa promenama na tržištu.⁴³

Marketing kao poslovna funkcija sastoji se iz niza povezanih poslovnih aktivnosti, a obezbeđenje proširenja tržišta za preduzeće je njen osnovni cilj, i kao takav, s obzirom na njegovu poslovnu funkciju koju ima, marketing je odgovoran za upravljanje marketing miksom koji čini ponudu preduzeća usklađenu sa zahtevima i potrebama na tržištu.

⁴² Marketing je imao relativno skromno značenje do 50-ih godina XX veka, kada postaje dominirajuća poslovna koncepcija u SAD, Nemačkoj, Japanu i Velikoj Britaniji. M.Milosavljević, B.Maričić, M.Gligorijević, „Osnovi marketinga“, Beograd, 2007, str.4

⁴³ M.Milosavljević, B.Maričić, M.Gligorijević, „Osnovi marketinga“, Beograd, 2007, str.7

Marketing ima bitnu funkciju i kao ekonomski proces, on kao takav dovodi u vezu proizvodnju i potrošnju i na taj način omogućava da se razmena obavi efektivno i efikasno, a samim tim i čitav dalji proces poslovne aktivnosti.

Marketing kao ekonomski proces ima glavnu ulogu podmirjenja potreba potrošača, tako što će omogućiti kretanje robe tj. usluga od same proizvodnje tj. preduzeća, do tačke potrošnje, odnosno korišćenja od strane potrošača, tj. korisnika proizvoda. Pre samog početka proizvodnje, neophodno je prvo istražiti tržište, odnosno želje i potrebe potrošača, kako bi se izbegli promašaji u poslovanju i kako bi se minimizirao rizik od neuspele prodaje, a time bi i sama proizvodnja imala smisla.

Kao što smo već ranije naveli, marketing kao ekonomski proces ima za glavni cilj uspešno obavljanje razmene između preduzeća i potencijalnih potrošača, a rezultat te razmene je klasična transakcija (roba-novac). Marketing mora da analizira šta svaka strana očekuje od transakcija da bi razmena bila uspešna.⁴⁴

Prema F.Kotleru, za efikasnu odnosno uspešnu razmenu potrebno je da bude ispunjeno sledećih pet uslova:

1. mora da postoje bar dve strane
2. da svaka strana ima nešto od vrednosti za drugu stranu
3. da je svaka strana sposobna da komunicira i isporuči
4. da je svaka strana slobodna da prihvati ili odbije ono što je predmet razmene i
5. da svaka strana veruje da je odgovarajuće i poželjno da obavi posao sa drugom stranom.

Efikasnog funkcionisanja marketing sistema predstavlja osnov za pretpostavku razvijenost tržišnog sistema u privredi

5.2. Marketing kao poslovna koncepcija

Jednu od osnovnih poslovnih aktivnosti svakog savremenog preduzeća jeste marketing, on se kao takav tj. kao naučna disciplina bavi istraživanjem okruženja, kao i poslovnih aktivnosti koje će omogućiti datom preduzeću efektivnost i efikasnost razmene, kao i povezivanje same proizvodnje i potrošnje.

Svako preduzeće ima određenu ulogu u privredi, kao i svakom drugom preduzeću, njegov glavni cilj jeste ostvarivanje profita tj. dobiti, koji ostvaruje kroz zadovoljavanje potrebe potrošača, stav menadžmenta prema usmerenosti preduzeća ka otkrivanju njihovih želja i potreba, predstavlja marketing kao poslovnu koncepciju.

Marketing počinje i završava se sa tržištem i potrošačima i usmerava preduzeće da proizvodi ono što se može prodati. Marketing koncept naglašava da svako preduzeće koje je tržišno orjentisano treba da ima svoje marketing strategije, a kako bi one bile formulisane preduzeće treba pre svega definisati koje to koristi potrošači očekuju da zadovolje kupovinom tih proizvoda ili usluga.

⁴⁴ M.Milosavljević, B.Maričić, M.Gligorijević, „Osnovi marketinga”, Beograd, 2007, str.6

Samim tim, preduzeća koja u svom poslovanju kao primarni cilj imaju zadovoljenje potrebe potrošača, primenjuju marketing koncepciju. Da bi preduzeće bilo uspešno tj.profitabilno, mora pre svega da shvati da, ako želi da kupci tj. potrošači budu spremni da plate više za njihove proizvode tj.usluge, moraju i uložiti više vrednosti u svoje proizvode tj.usluge, kako bi ostvarili veći nivo zadovoljenja potrošača a samim tim omogućili i ostvarenje njihovog cilja.

Istraživanja među menadžerima profitnih i neprofitnih kompanija u SAD, pokazala su visok stepen slaganja u tome da su uspešna preduzeća marketing orjentisana.⁴⁵

Preduzeća takođe razmišljaju o marketingu imajući u vidu promociju i distribuciju, isto kao i ekonomisti, ali uključuju i dve dodatne stvari koje marketing funkcija obavlja za njih:

1. ona pomaže da se oblikuje proizvod ili usluga koji se nudi i
2. odredi cena po kojoj se nudi.

Ključna marketing aktivnost je upravljanje marketing miksom kompanije, koji se sastoji od četiri glavna elementa⁴⁶:

1. proizvoda/usluge
2. cene
3. distribucije i
4. promocije

Otuda bi mogli da definišemo marketing kao proces usklađivanja resursa preduzeća da bi se zadovoljile potrebe tržišta.

5.3. Preduzeće i okruženje

Sva preduzeća obavljaju svoju poslovnu aktivnost u okruženju koje opredeljuje njihove rezultate i aktivnosti. Okruženje u kojem preduzeće posluje, stvara šanse za uspešno poslovanje, svojim statusom i funkcionisanjem, uslovima formiranja i rada preduzeća, ali i opasnosti koje mogu dovesti u pitanje budućnost preduzeća.

Preduzeće je samo element okruženja, koje svojom aktivnošću i srazmerno njegovoj snazi, utiče na funkcionisanje okruženja. Te s'toga možemo reći da je preduzeće je u stalnoj interakciji sa ostalim relevantnim elementima okruženja.

Kada se spomene poslovna aktivnost preduzeća, ona se pre svega svodi na proizvodnju roba i usluga i njihov transfer, koji kroz sam proces razmene dolazi do onih kojima su te usluge neophodne za podmirenje potreba. Razmena se realizuje na tržištu koje se javlja u ulozi posrednika između ponuđača proizvoda i usluga i kupca tj.potrošača.

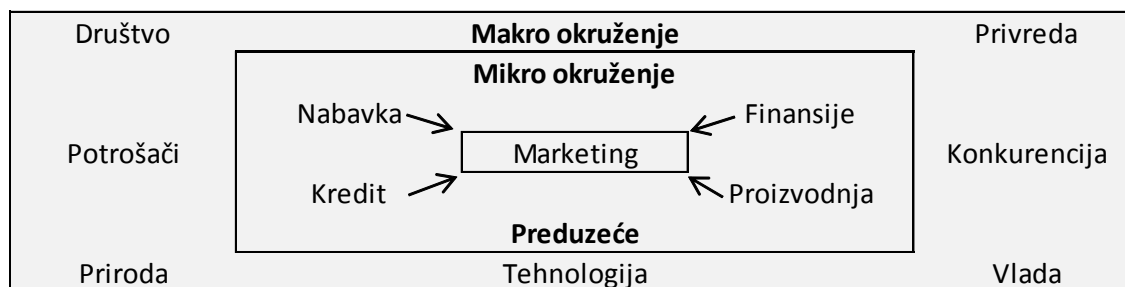
⁴⁵ M.Milosavljević, B.Maričić, M.Gligorijević, „*Osnovi marketinga*”, Beograd, 2007,str.6

⁴⁶ Jobber D., Fahy J., „*Osnovi marketinga*”, prevod sa engleskog jezika, Data status, Beograd, 2006, str.10

Okruženje u kome preduzeće posluje, dinamičnog je karaktera. Razvojem društva složenost okruženja dobija na intezitetu. U tom smislu uslovi u kojima preduzeće obavlja aktivnost postaju složenija. Ovom procesu posebnu dimenziju daje proces globalizacije okruženja.

Okruženje u kome preduzeće posluje deli se na makro i mikro okruženje. Smatra se da su elementi makro okruženja izvan kontrole preduzeća, a da su elementi mikro okruženja uglavnom pod kontrolom preduzeća.⁴⁷

Slika 1. Preduzeće i okruženje

Najjači uticaji svakako dolaze od društvenog okruženja u kome su izraženi: broj ljudi na određenom prostoru, njihove karakteristike, njihovi stavovi, mišljenja, društvene strukture i slično. Reč je o demografskim faktorima i faktorima kulture jednog nacionalnog prostora.

Potrošači, kao okruženje, direktno ili indirektno, preko posrednika, su partneri preduzeću. Potrošač svojim brojem, kupovnom snagom, sklonošću ka potrošnji i slično, neposredno utiču na potencijal prodaje, kao i moguće prodajne rezultate.

Prirodni faktor predstavlja prirodne uslove u kojima preduzeće funkcioniše, kao što su klima, izvori sirovina, geografski uslovi i drugo, nekada su direktno uticali na mogućnost organizacije proizvodnje kao i na širu i užu lokaciju kapaciteta. Zahvaljujući razvoju tehnike i tehnologije i posebno transportnih komunikacija, značaj prirodnog faktora je nešto smanjen.

Ekonomsko okruženje definiše ekonomske uslove poslovanja, počev od sistema organizacije proizvodnje i plasmana, raspodele, razmene, kreditiranja. U kojoj meri privreda i ekonomija funkcionišu na principima slobodnog, tržišnog ponašanja učesnika, a u kojoj meri je reč o administrativnom, planskom regulisanju tokova i odnosa u proizvodnji, u toj meri preduzeća imaju veću, odnosno manju poslovnu samostalnost.

Vlada tj.državne uprave, dopunjuju ekonomsko okruženje i deluju tako što sistemima mera ekonomske politike i administrativnih zahvata, postavljaju određene ekonomske, društvene i političke ciljeve.

Tehnologija određuje tehnički nivo proizvodnje, sposobnost privrede i njenih subjekata da unapređuju i inoviraju sopstvenu ponudu.

⁴⁷ D.Vračar, „Strategije tržišnog komuniciranja”, Beograd 2007, str.3

Konkurencija, direktna ili indirektna, kao pokretački faktor funkcionisanja tržišta, je nezaobilazni instrument regulisanja odnosa među učesnicima na tržištu.

Elementi mikro okruženja definišu organizacionu i proizvodnu sposobnost preduzeća da da iskoristi šanse koje nudi makro okruženje, odnosno da izbegne ili minimizira negativne uticaje koji dolaze iz eksternog okruženja.⁴⁸

5.4. Status odnosa s javnošću u javnim preduzećima u Srbiji

Većina javnih preduzeća u Srbiji početkom 90-ih godina predstavljala su poštovane tehničke i ekonomske sisteme, međutim, zbog korišćenja ovih sistema u političke i socijalne svrhe, nakon 15.godina, državna preduzeća, posluju s gubicima, i to je najviše bilo izraženo u poslovima energetike, došli je do potraživanja od kupaca milionskih dugovanja, počinje se sa uzimanjem kredita ili strateške partnere koji bi im mogli pomoći u obnavljanju svojih tehničkih sistema, imaju potrebu za rešavanjem problema tehnoloških viškova. Ono što je ostalo isto jeste partijsko upravljanje preduzećima.

U našoj zemlji postoji 17 javnih preduzeća koja uspešno posluju, a čiji je osnivač Republika Srbija ili autonomna pokrajina, ta preduzeća čine: Elektroprivreda Srbije, Podzemna eksploatacija uglja „Resavica”, NIS (gde je država Srbija vlasnik 51 odsto kapitala, dok njen ruski partner ima 49 odsto), Srbijagas, Transnafta, Železnice Srbije, Aerodrom „Nikola Tesla”, Putevi Srbije, PTT saobraćaja „Srbija”, akcionarsko društvo „Telekom Srbija”, Skijališta Srbije, Srbijašume, Srbijavode i slično.

U našoj zemlji, pored navedenih, postoji oko 550 javno komunalnih preduzeća čiji je osnivač lokalna samouprava, a osnivaju se radi obavljanja komunalnih delatnosti na nivou opština. Kao što smo već više puta naglasili, javna preduzeća obavljaju privrednu delatnost od javnog interesa, to je ono što ih razlikuje od ostalih preduzeća i njihovo poslovanje je definisano Zakonom o javnim preduzećima ili nekim drugim srodnim zakonom ili aktom, za razliku od njih državna preduzeća se definišu kao ona koja su isključivo u vlasništvu države, bez obzira na to koja je njihova oblast delovanja . Na osnovu navedenog, možemo slobodno reći da javna preduzeća proizvode osnovna dobra koja su bitna za funkcionisanje jedne države, a samim tim obezbeđuje i njen javni interesa.

Javna preduzeća, pre svega, imaju za glavi zadatak obezbeđivanje javnog dobra, što je ponekad otežano zbog tržišnih uslova, same delatnosti preduzeća ili ukoliko je preduzeće u privatnoj svojini. Takav je slučaj i sa tržištima na kojima postoji prirodan monopol, gde pre svega država ima interes da uz pomoću niskih cena utiče na životni standard, kao i u delatnostima u kojima su potrebna velika ulaganja, najčešće pomenute delatnosti od kojih država ima interes su energetika, železnica, telekomunikacije, poštanski saobraćaj, vodoprivreda, šumarstvo. Država smatra da je neophodno da u tim granama privrede postoji javno kontrolisani, državni monopol, a ne privatni koji je vođen isključivo profitom.

⁴⁸ D.Vračar, „Strategije tržišnog komuniciranja”, Beograd 2007, str.3

Poznato je da se uz pomoću javnih preduzeća vodi ekonomska politika zemlje. Zbog toga se javnim preduzećima pripisuju i šire socijalne ciljeve kao što su: kontrolisanje cena (robe ili usluge), pokretanje investicija, otvaranje novih radnih mesta, sprečavanje rasta nezaposlenosti. Postojanje javnih i državnih preduzeća možemo povezati i sa spremnošću jedne zemlje da ulaže sredstva za proizvodnju u vojnoj i namenskoj industriji.

Veliki značaj javnih preduzeća ogleda se pre svega u tome što ona čini 45% imovine preduzeća u Srbiji, u njima radi oko 15,6 % ukupno zaposlenih u privredi naše zemlje, ukupan prihod koji ostvaruju ova javna preduzeća iznosi oko 16,6% od ukupno ostvarenih prihoda privrede, dok rashodi, odnosno gubici javnih preduzeća u privredi naše zemlje iznose i do 40%, što od 2001. godine čini više od dve milijarde evra donacija, koje su usmerene u javna preduzeća, dok je kredit koji je od 2001. godine usmeren na javna preduzeća iznosio više od tri milijarde evra, takođe treba napomenuti i da je od 2001. godine akumuliran ukupan gubitak od četiri milijarde evra, gde je samo u 2008. godini iznosio oko 650 miliona evra.

Navedeni podaci su jedan od najvećih razloga na koje se predstavnici države pozivaju kada se dovode u pitanje razlozi za donošenje reforme i restrukturisanje javnih preduzeća, javna preduzeća bi svoje poslovanje trebalo da prilagode pre svega težišnim principima poslovanja, a onda i da ih usklade sa pravilima Evropske unije. Međunarodni monetarni fond, koji prati poslovanje javnih preduzeća, daje predlog da se ne čekaju idealni tržišni uslovi već da javna preduzeća što pre korporatizuju, a kasnije i privatizuju.

Prema rezultatima istraživanja Balkanske istraživačke mreže (BIRN), javna poduzeća koja su osnovana u Beogradu, oko 270.100.000 dinara u period između 2008. godine i sredine 2012. godine, što je približno 2,5 miliona evra od ukupnih budžetskih sredstava, ovim istraživanjem BIRN-a, obuhvaćeno je dvadeset i četiri javnih preduzeća, važno je napomenuti da neki od njih nisu ni koristili marketinške usluge (kako se navodi, njih čine: Studio B, Sava centar, Urbanistički zavod Beograda i Zoološki vrt), takođe treba obratiti pažnju i na preduzeća koja su monopoli na domaćem tržištu a koja su jedna od najvećih korisnika sredstava budžeta naše zemlje, među kojima se posebno izdvajaju: Beograd put, Vodovod i kanalizacija, Ada Ciganlija, Gradska čistoća i Beogradske elektrane.⁴⁹

Kada je u pitanju oglašavanje i promocija, naša preduzeća su potpisala više od 200 ugovora, u proteklih četiri i po godina, ali treba skrenuti pažnju na to da se za određene usluge nije raspisivala javna nabavka, kako je to inače običaj u našoj zemlji, već se je za usluge oglašavanja, odabranim preduzećima, plaćalo direktno fakturama.

Kako ova agencija navodi, grad Beograd za promocije, direktno iz budžeta, plaća jedino Službu za informisanje i kako navode u gradskoj upravi, oni su za ovu stavku iz budžeta izdvojili oko 3,7 miliona dinara. Kako u gradskoj upravi navode, smatra se da se iznos koji se izdvajao za ovu službu smanjio za oko 100 miliona dinara. Međutim glavni problem u sistemu rada naše zemlje, kada je ova vrsta problema u pitanju, je taj što javna preduzeća i sekretarijati sami odlučuju koliki će se

⁴⁹ <http://javno.rs/istrazivanja/beograd-potrosio-milione-na-reklamu>

iznos sredstava potrošiti na usluge marketinga, a koji se naravno dobija iz budžeta grada ili je zarađen na tržištu. Bitno je napomenuti, kada su u pitanju kriterijumi po kojima se dobijaju sredstva za marketing tj. propagandu, da se za godišnje programe poslovanja mora dobiti saglasnost grada i subjekti su obavezni da o tim programima podnesu izveštaj, i kao urade reviziju izveštaja preko nezavisne stručne kuće, međutim još jedan od glavnih nedostataka, kada je u pitanju obim sredstava, tj. troškova koji se koristi za marketing javnih preduzeća, je taj što ne postoji zvaničan propis koji ograničava te troškove javnih preduzeća ili lokalne samouprave.

Ono što je takođe karakteristično za naša preduzeća, prema istraživanju BIRN-a, je taj sto javna preduzeća u Srbiji imaju svoje pi-arove, na čije zarade je potrošeno oko 138.000.000 dinara u protekle četiri godine. Na osnovu istraživanja, većina troškova koja su navedena, ne predstavljaju troškove grada, već pi-ara javnih preduzeća, koji iznose oko 2 i po miliona evra, međutim kada bi sagledali ukupne troškove u one koji su uloženi u marketing javnih preduzeća, i kada se ta sredstva raspodele pojedinačno po preduzećima, onda ti procenti nisu veliki.

U nastavku teksta – Mediji o javnim preduzećima u Srbiji, Primer br. 1

„Ukoliko se državne firme ne budu bahatile i u narednoj godini, skupim službenim automobilima, putovanjima, poslovnim ručkovima i slično, država će uštedeti milione evra. Međutim, država je Ministarstvu privrede dala rok za predaju planova rada za narednu godinu, do 1. decembra, njime će se potvrditi navedeno i doći do smanjenja troškova. Država je, takođe, tražila da firme koje se finansiraju iz budžeta države, smanje troškove reprezentacije za 60%, dok je za sponzorstva i donacije tražila smanjenje rashoda za 40%. Kada je u pitanju nabavka službenih automobila, moguće je isključivo uz odobrenje osnivača, dok će se službena putovanja racionalno planirati. Znamo i to da su zarade zaposlenima u državnom sektoru, za sve one čija su primanja iznad 25.000 dinara, umanjene za 10%, Što se tiče članova nadzornog odbora, njihove neto zarade ne smeju biti veće od prosečne zarade u Srbiji, dok će uvećanje od 50 odnosno 20 % dobiti samo predsednici i zamenici nadzornih odbora. Kada su u pitanju poslovi po ugovoru njihove naknade će se smanjiti za 25%, dok broj radnika koji su angažovani po ugovoru, ne sme biti veći od 10% od ukupnog broja stalno zaposlenih. Država je poslala i uputstvo sa 19 tačaka o obavezama kojih se preduzeća trebaju pridržavati, kao da moraju poštovati Zakon o javnim preduzećima. Istraživanje Balkanske mreže za istraživačko novinarstvo (BIRN) pokazalo je da su najveća državna preduzeća u Srbiji, u period od 2011. do polovine 2014. godine, za donacije i sponzorstva dala 1,3 milijardu dinara, a posebno treba navesti da su neka od tih preduzeća godinama poslovala s gubitkom, taj novac se trošio, bez priliva, ali se najčešće davalo kulturi, sportu i Srpskoj pravoslavnoj crkvi, kako navode u BIRN-u. "Dnevniku" je od strane Ministarstva privrede rečeno, da je zarad interesa svih najbolje da se posao uradi što bolje može, te se ipak neće striktno pridržavati datog roka za predaju poslovnih planova. Neka preduzeća su dobro odradila taj posao jer su u svojim planovima date troškove sveli na razumnu meru, međutim postoje i ona preduzeća koja se još uvek nisu prilagodila zahtevima države. Neophodno je da se sa takvim preduzećima dosta radi kako bismo došli do racionalnog rešenja dok, kako kažu u ministarstvu, svakog dana dolaze predstavnici nekoliko javnih preduzeća sa kojima radimo zajedno. Naveli su i da je za sada nemoguće iznositi procene mogućih ušteda, jer još uvek nije usvojen ni budžet niti su analizirani planovi poslovanja preduzeća, pa se još ne može izračunati ova efekat rezanja troškova u državnim preduzećima. Elem, država je poslala pisma na adrese više od 700 državnih firmi u kojima su pobrojane mere stroge štednje, među kojima su 683 preduzeća čiji je osnivač lokalna samouprava, odnosno Pokrajina, dok je republičkih je 36 preduzeća. Da je svakako

potrebno napraviti analizu smatra i Profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu Miloško Arsić, ali on takođe navodi i da to neće biti jednostavno, s obzirom na činjenicu da među javnim preduzećima ima i onih koji posluju sa velikih gubitkom, ali i onih koji posluju dobro, tako da se i mere štednje teško mogu primeniti na sve jednako. U preduzećima kao što su EPS i "Srbijagas", po mišljenju profesora, efekti bi se mogli postići jedino smanjenjem plata i broja zaposlenih, s tim što bi "Srbijagas" najviše doprineo uštedama u budžetu kada bi država prestala da toleriše da se i dalje greju oni koji godinama ne plaćaju račune. U lokalnim javnim preduzećima zaposleno je 68.872 radnika, dok u republičkim broji 82.400 radnika. U javnim preduzećima, čiji je osnivač Republika Srbija Prosečne, prosečne zarade iznose od 44.154 dinara do 162.298 dinara, dok je neto gubitak javnih preduzeća osnovana na lokalnu, prošle godine iznosio 2,5 milijarde dinara, a republička su u minusu bila čak 31,4 milijardu.”⁵⁰

Mediji o javnim preduzećima u Srbiji, Primer br.2

„U svom izveštaju povodom godinu dana Vlade, BIRN konstatuje da “s obzirom na inicijativu koja je pokrenuta u oblasti ekonomije, pokazan je veoma skroman napredak, bez obzira na to što je ova oblast na samom vrhu prioriteta građana. Vlada naše zemlje, očigledno nije uspela da nađe adekvatno rešenje za nastalu krizu, broj nezaposlenih je i dalje visok, dok mere za poboljšanje poslovnog ambijenta nisu dale očekivane rezultate), a neophodno je i konsolidovati javne finansije kako bi se smanjio budžetski deficit, ali i javni dug zemlje. Prilikom monitoringa, naglašena je, više puta, potreba za sistemskim reformama, kao i potreba za efikasnijim i odgovornijim vođenjem javnih finansija”.

Kritike koje je našoj zemlji uputila EU u velikoj meri se poklapaju i sa ocenama BIRN-a, kada je u pitanju stagniranje reformi u sektoru javnih finansija i privrede i ispunjavanja odnosno neispunjavanja, preizbornih obećanja u prethodnih više od godinu dana postojanja Vlade. Kada su u pitanju ove dve analize imaju dosta “zajedničkih imenitelja”, koji ukazuju na to, da su se aktuelni donosioci odluka u većoj meri pridržavali nekih od svojih datih obećanja, pa makar oni imali i drugačiji sadržaj, ove kritike ekonomske politike bi verovatno bile i blaže. Tako je, primera radi, malo šta urađeno po pitanju promena Zakona o radu, koji prema analizi Evropske komisije, utiče i na rast sive ekonomije, a ne samo na loš položaj radnika, takođe, i dalje izostaje reforma penzionog sistema, što je bilo još jedno od obećanja, a što našim vlastima zamera i Evropska unija...

Iako je prošlo skoro godinu dana od kada je usvojen Zakon o javnim preduzećima, njegova primena do sada nije do kraja sprovedena. Ono što je važno napomenuti da izveštaj o napretku iz ove godine ne pominje činjenicu da je još 30. juna istekao rok da osnivači javnih preduzeća raspišu javne konkurse za sva javna preduzeća, što bi bar na upravljačkom nivou, dovelo da se ona, oslobode uticaja političkih partija, koji predstavljaju bazu za različite vrste i oblike korupcije i zloupotreba, s obzirom da na javna preduzeća odlaze ogromne državne subvencije, što Evropska unija, kritikuje, ali u kontekstu trošenja javnih resursa, a ne i korupcije koja u tom procesu

nastaje, građani, iz čijih doprinosa i poreza se u krajnjem slučaju te subvencije isplaćuju, bi svakako bili zainteresovani po pitanju sprečavanja odliva tih sredstava. Ova tema je u krajnjoj liniji i usko povezana sa finansiranjem političkih stranaka, koje se nalaze na samom vrhu zamerki u Izveštajima Evropske komisije o napretku Srbije, ali se malo toga,, dešava u ovoj oblasti.”⁵¹

⁵⁰ www.ninamedia.rs

⁵¹ BIRN-Analiza izveštaja EU o napretku Srbije za 2013.god

Studija slučaja: Analiza poslovanja preduzeća „Elektroprivreda Srbije”

6. Studija slučaja: Poslovanje preduzeća „Elektroprivreda Srbije”

6.1. Preduzeće „Elektroprivreda Srbije”

Javno preduzeće „Elektroprivreda Srbije“ je vlasništvo Republike Srbije, sa 100% vlasništva tj. učešća u kapitalu, to je vertikalno organizovano preduzeće koje ima osnivačka prava u 13 privrednih društava. Zakonom o javnim preduzećima i Odluci o usklađenosti poslovanja, organe preduzeća čine nadzorni odbor i direktor koga imenuje Vlada RS, i izvršni odbor koji imenuje nadzorni odbor, na predlog direktora koji je po položaju predsednik izvršnog odbora, a sačinjavaju ga izvršni direktori.

Proizvodnja, distribucija i snabdevanje, električnom energijom je pretežna delatnost JP EPS, kao i upravljanje distributivnim sistemom, zatim proizvodnja, prerada i transport uglja i sve ostale delatnosti koje se obavljaju u zavisnim privrednim društvima koje je osnovalo JP EPS.

Snabdevanje svih kupaca električnom energijom, pod tržišno najpovoljnijim uslovima, uz stalno povećanje kvaliteta pruženih usluga, kao i unapređenje brige o životnoj sredini, što sa sobom povlači i uvećanje dobrobiti čitave zajednice, jeste misija ovog preduzeća, dok je vizija Elektroprivrede Srbije je da pre svega bude tržišno orijentisana, društveno odgovorna i profitabilna kompanija, za koju možemo reći i da je konkurentna na evropskom tržištu, ima značajan uticaj u regionu, pouzdan je partner među domaćim, ali i međunarodnim kompanijama.

2005. godine iz JP EPS izdvaja se delatnost prenosa električne energije te se formiraju dva samostalna javna preduzeća Elektroprivreda Srbije i Elektromreža Srbije. Od 1. Januara 2006. Elektroprivreda Srbije počinje da posluje kao javno preduzeće, koje sadrži 11 zavisnih privrednih društava.⁵²

Trgovina električnom energijom se obavlja u Direkciji EPS-a za trgovinu električnom energijom, u funkciji uravnoteženja i optimizacije jedinstvenog elektroenergetskog portfelja BOS JP EPS (Balansno-odgovorna strana JP EPS) sa ciljem ostvarenja maksimalnog profita iz raspoložive primarne energije.

Tarifni kupci u Republici Srbiji snabdevani su električnom energijom na osnovu godišnjih ugovora koje je do jula 2013. godine JP EPS imao sa svojim privrednim društvima za proizvodnju i distribuciju električne energije, od tog dana snabdevanje se obavlja isključivo na osnovu ugovora koji su potpisani sa Privrednim društvom „EPS Snabdevanje”.⁵³

Za krajnje kupce tržište električne energije u našoj zemlji je otvoreno od 1. januara 2013. godine, gde se trgovina električnom energijom obavlja se na veletržištu električne energije unutar elektroenergetskog sistema Republike Srbije i na granicama energetskog sistema Republike Srbije. JP EPS je u 2013. godini trgovao sa 25 kompanija, od toga 23 kompanije licencirane za

⁵² Preuzeto iz godišnjeg izveštaja preduzeća, sa zvaničnog sajta EPS-a, www.eps.rs

⁵³ Preuzeto iz godišnjeg izveštaja preduzeća, sa zvaničnog sajta EPS-a, www.eps.rs

trgovinu električnom energijom na unutrašnjem tržištu električne energije Republike Srbije i sa dve inostrane kompanije.

Saradnja sa Elektroprivredom Republikom Srpske i Elektroprivredom Crne Gore u oblasti kupoprodaje električne energije, obavljala se u skladu sa ugovorom o dugoročnoj poslovno-tehničkoj saradnji. Na osnovu odluke Vlade Republike Srbije i potpisanih ugovora, JP EPS je kupovao električnu energiju od povlašćenih proizvođača do kraja jula, a od 1. avgusta 2013. godine električnu energiju od povlašćenih proizvođača kupuje PD „EPS Snabdevanje”.

Trgovinu električnom energijom, i u 2013. godini karakterisali su dobri partnerski odnosi sa svim učesnicima na tržištu električne energije. Sve obaveze su realizovane u skladu sa ugovorima bez kašnjenja bilo u isporukama tj. prijemu električne energije, bilo u naplati tj. plaćanju potraživanja.⁵⁴

6.2. Promene u vezi sa osnivanjem PD „EPS Snabdevanje”

Neposredno nakon što je osnovano Privredno društvo „EPS Snabdevanje”, privredna društva za distribuciju električne energije, počinju da obavljaju poslove za PD „EPS Snabdevanje”, na osnovu Ugovora o pružanju usluga. Suština ovog ugovora jeste razgraničenje osdnosa operatora distributivnog sistema i PD „EPS Snabdevanje”, a usluge koje se pružaju u skladu sa ovim ugovorom su:

1. Poslovi vezani za planiranje i nabavku električne energije;
2. Poslovi prodaje električne energije i odnosi sa krajnjim kupcima;
3. Ekonomsko-finansijski poslovi;
4. Pravni i opšti poslovi;
5. Poslovi u oblasti otkupa električne energije od povlašćenih proizvođača električne energije;
6. Poslovi informatičko-telekomunikacione podrške;
7. Poslovi ljudskih resursa.

Nakon osnivanja novog privrednog društva „EPS Snabdevanje”, privrednim društvima je u nadležnosti ostala naplata starih dugovanja, a Direkciji za distribuciju električne energije JP EPS praćenje naplate. Kupcima je ponuđen reprogram duga, odnosno naplata dugovanja na rate i, u zavisnosti od broja rata, otpust duga u odgovarajućem procentu. Reprogrami su sklapani počevši od 15. avgusta 2013. godine, na stanja dugovanja od 31. maja 2013, sa uslovom da bude izmiren račun za jun 2013. Zaključivanje reprograma okončano je 31. novembra 2013. godine. Udeo reprograma u ukupnim potraživanjima do 30. juna 2013. godine iznosio je 16,82%. Zaključeno je 274.810 sporazuma, ukupan dug za koji su zaključeni sporazumi iznosi oko 13,5 milijardi dinara, a oko 3,7 milijardi dinara je otpušten duga.⁵⁵

6.3. Ekonomsko-finansijsko poslovanje EPS-a

Nakon što je naša zemlja dobila status kandidata, kada je u pitanju članstvo u Evropskoj uniji, kao i stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, ekonomska politika naše vlade orijentisana je na aktivnosti značajne za ubrzanje procesa evropskih integracija.

⁵⁴ Preuzeto iz godišnjeg izveštaja preduzeća, sa zvaničnog sajta EPS-a, www.eps.rs

⁵⁵ Preuzeto iz godišnjeg izveštaja preduzeća, sa zvaničnog sajta EPS-a, www.eps.rs

Osnovni cilj fiskalne politike, jeste usporavanje rasta i smanjenje udela javnog duga u bruto domaćem proizvodu u granicama koje su utvrđene Zakonom o budžetskom sistemu, u cilju sprovođenja mera fiskalne konsolidacije i strukturnih reformi.

Ekonomski indikatori u 2013.godini ukazivali su na trend oporavka privredne aktivnosti vođenog rastom industrije, ubrzanjem rasta izvoza i uspostavljanjem rasta uvoza, uz smanjenje deficita platnog bilanasa, kao i smanjenje međugodišnje inflacije što sve zajedno dovodi do realnog pada prosečne neto zarade i pada kreditne aktivnosti banaka.

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, u 2013.godini vrednost bruto domaćeg proizvoda u stalnim cenama, pokazala je rast od 2,5 % u odnosu na prethodnu godinu, dok je stopa nezaposlenosti u oktobru 2013.godine iznosila 20,1 %.

U bilansu uspeha EPS-a za 2013.godinu iskazan je neto dobitak u poslovanju od 19.174 miliona dinara, a planom je bio predviđen gubitak od 692,5 miliona dinara. Poslovni prihodi iskazani u bilansu EPS-a u 2013. godini iznosio je 219,8 milijardi dinara i imao je opredeljujući uticaj na formiranje ukupnog prihoda koji čini 89,97 % ukupnog prihoda. Ostvaren je negativan rezultat od 20.229 miliona dinara.

Proizvodnja električne energije u 2013.godini bila je 9% veća u odnosu na prethodnu godinu, a prihod od prodate električne energije povećan je za 19% u odnosu na 2012.godinu. Za 53% više od planiranog ostvaren je izvoz električne energije koji je iznosio 3.306 GWh i čime je ostvaren prihod od 16,01 milijardi dinara.

Ostvaren prihod od toplotne energije i tehnološke pare manji je za 12% u odnosu na prihod u prethodnoj godini, a u odnosu na plan za 22%. Proizvodnja, tj, plasman ovog vida energije uslovljen je potrebama za toplotnom energijom u zavisnosti od temperaturnih uslova.

Poslovni rashodi iskazani u bilansu EPS-a u 2013.godini iznosili su 186,5 milijardi dinara, što je za 2% manje od planiranih i 5% manje od ostvarenih u prethodnoj godini. Ostali dugoročni plasmani beleže znatan rast od 4,6 puta usled reprogramiranih potraživanja od kupaca za električnu energiju, od domaćinstava i pravnih lica sa kojima je zaključen ugovor o reprogramiranju duga u skladu sa odlukama Upravnog odbora JP EPS.⁵⁶

Akumulirani gubici u poslovanju na dan 31.12.2013. iznosili su 112 milijardi dinara, što je za 17% manje od stanja na početku godine. To je direktna posledica dobrih finansijskih rezultata u 2013.godini. Stanje gotovine i gotovinskih ekvivalenata beleži pozitivnu promenu za 164 odsto više u odnosu na stanje sa početka godine. Stanje ukupnih obaveza i dugoročnih rezervisanja na dan 31.12.2013. godine iznosilo je 204,9 milijardi dinara, a potraživanja 181,5 milijardi dinara (bruto).

Učešće ukupnih obaveza u kapitalu i rezervama iznosilo je 25,6 odsto. Kratkoročne obaveze činile su 59,4% ukupnih obaveza.

⁵⁶ Preuzeto iz godišnjeg izveštaja preduzeća, sa zvaničnog sajta EPS-a, www.eps.rs

Proizvodnja električne energije 2013.godine bila je za 1% veća od plana i 9% veća od ostvarenja u prethodnoj godini. To je najveća ostvarena proizvodnja električne energije od 1990.godine. Dobri proizvodni rezultati postignuti su u uslovima veoma povoljnih hidroloških i meteoroloških prilika i uz visoku pogonsku spremnost elektrana. Proizvodnja uglja u 2013.godina bila je na nivou plana i za pet odsto veća od ostvarenja u prethodnoj godini.

Prosečna prodajna cena električne energije u 2013.godini iznosi 6,105 din/kWh, dok je prosečna cena električne energije za javno snabdevanje iznosila 6,189 din/kWh, a cena za kvalifikovane kupce 6,287 din/kWh.⁵⁷

6.4. Prihodi i rashodi i akcioni plan preduzeća

U periodu januar-decembar 2013.godine ukupan prihod ostvaren je u iznosu od 225.429,2 miliona dinara i beleži rast od 23,82 % u odnosu na isti period prethodne godine, a u odnosu na planske veličine veći je za 2,88%. Ukupni rashodi iznose 216.593,4 miliona dinara, u odnosu na isti period prethodne godine veći su za 10,88%, ali su u odnosu na planirane manji za 3,92%.

Privredna društva za distribuciju električne energije ostvarila su ukupno pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 10,43 milijardi dinara, što je znatno povoljnije u odnosu na prethodnu godinu, kao i u odnosu na planirane veličine.⁵⁸

Direkcija za distribuciju električne energije u saradnji sa privrednim društvima za distribuciju električne energije propisuje mere koje je potrebno sprovesti radi smanjenja gubitka u distributivnom delu elektroenergetskog sistema. Kao plod te saradnje proistekao je Akcioni plan za sprovođenje mera za smanjenje gubitka u distributivnom delu EPS-a. Najbitnije mere za smanjenje gubitka koje su sastavni deo Akcionog plana su:

- Kontrola postojećih mernih mesta;
- Zamena i baždarenje brojila električne energije;
- Izmeštanje mesta merenja kod postojećih kupaca;
- Primena novih tehnologija za efikasnije otkrivanje neovlašćene potrošnje;
- Unapređenje očitavanja brojila električne energije.

Sprovođenjem Akcionog plana, gubici u 2013.godini smanjeni su za 1,01% u odnosu na 2012.godinu i ostvarena je ušteda od 284,5 GWh ili 1.752.378.320 dinara.

6.5. Interna revizija preduzeća

Interna revizija može se pratiti kroz tri osnovna segmenta: kao finansijska revizija, revizija poslovanja i upravljačka revizija. Ona je naknadni izvor, ima formalnu organizacionu strukturu, a

⁵⁷ Preuzeto iz godišnjeg izveštaja preduzeća, sa zvaničnog sajta EPS-a, www.eps.rs

⁵⁸ Preuzeto iz godišnjeg izveštaja preduzeća, sa zvaničnog sajta EPS-a, www.eps.rs

osnovni kriterijumi prema kojima se rukovodi su ciljevi i politike preduzeća u skladu sa standardima interne revizije i zakonskim propisima.

U postupku obavljanja interne revizije, revizor se rukovodi i kodeksom profesionalne etike. Sam postupak odvija se prema unapred dogovorenim fazama koje počinju planiranjem, zatim ispitivanjem i na kraju prikupljanjem informacija, a završavaju se analizom i izveštavanjem. Rezultati se predstavljaju u određenoj formi koja podrazumeva objektivnost, sažetost i jasnoću, s naglaskom na predlog rešenja.

Interna revizija zasniva se na prikupljanju podataka i informacija kako bi se što kvalitetnije moglo obaviti izveštavanje svih koji su zainteresovani za ulazak u preduzetnički poduhvat. Danas ona predstavlja poslovnu funkciju preduzeća koja pomaže preduzeću nezavisno i objektivno pomaže, radi ispunjavanja njegovih zadataka i ciljeva, sa težnjom ka stalnom poboljšanju njegovog poslovanja. Ciljevi koje želi da postigne određuje samo preduzeće, dok interna revizija, u skladu sa potrebama samog preduzeća, procenjuje da li su rizici poslovanja koje preduzeće ima otklonjeni ili minimizirani, s obzirom na to da oni mogu uticati na rezultat njegovog poslovanja.

Interna revizija procenjuje rezultate upravljanjem rizicima, ocenjuje adekvatnost i efektivnost sistema internih kontrola, odnosno metode i postupke koje je usvojilo posloводство JP EPS, u cilju ostvarivanja poslovne politike i uspešnijeg upravljanja preduzećem. Sistem internih kontrola sastoji se od politika i procedura koje je donelo posloводство JP EPS. Jedan od primarnih zadataka interne revizije jeste i da obavlja konsultativnu i savetodavnu funkciju.

U periodu od 19.11.2013.godine do 31.12.2013.godine, funkcija interne revizije i kontrole JP EPS u više navrata postupala je po zahtevu Antikorupcijskog tima Ministarstva energetike, razvoja i zaštite životne sredine i preuzimala je aktivnosti prema pojedinim predmetima.

Interna revizija i kontrola, obavlja svoju funkciju na osnovu Godišnjeg programa rada, na koji generalni direktor „Elektroprivreda Srbije” daje saglasnost, ili na osnovu ad hok naloga generalnog direktora EPS-a ili u drugim posebnim slučajevima kada to zahtevaju ovlašćeni državni organi i institucije.⁵⁹

6.6. Analiza finansijskih izveštaja preduzeća „Elektroprivreda Srbije”

Finansijski izveštaji predstavljaju finansijsku poziciju i finansijske rezultate entiteta. Njihov glavno cilj jeste obezbeđivanje informacija o finansijskoj poziciji, uspehu i tokovima gotovine datog preduzeća, koje su od velikog značaja korisnicima istih, u cilju donošenja ispravnih ekonomskih odluka. Finansijski izveštaji nam takođe pokazuju rezultate koje je, uz pomoću resursa koji su mu dati na raspolaganje, ostvarilo rukovodstvo preduzeća.⁶⁰

Kvantifikovanje i istraživanje odnosa i veza koji postoje između pozicija u finansijskim izveštajima bilansa stanja, jeste ono čime se bavi i šta nam analiza finansijskih izveštaja omogućava i

⁵⁹ Preuzeto iz godišnjeg izveštaja preduzeća, sa zvaničnog sajta EPS-a, www.eps.rs

⁶⁰ www.mfin.gov.rs, Međunarodni računovodstveni standardi, IFRS Foundation, str.2

na taj način pomaže da se omogući ispravna ocena finansijskog položaja, uspešnosti i likvidnosti poslovanja. Kako bi bilo moguće obaviti ovaj zadatak, finansijski analitičar ima na raspolaganju određene instrumente ili tehnike analize.⁶¹

Instrumenti koji se koriste pri analizi finansijskih izveštaja su sledeći:

- horizontalna analiza,
- vertikalna analiza,
- analiza osnovnih finansijskih indikatora,
- analiza pomoću neto obrtnog fonda i
- analiza leverage-a.

Tokom naše analize finansijskih izveštaja biće primenjena horizontalna analiza finansijskih izveštaja. Horizontalna analiza predstavlja poređenje bilansnih pozicija u bilansu stanja tekućeg i prethodnog izveštajnog perioda, kao i poziciju bilansa uspeha tekućeg i prethodnog izveštajnog perioda. Reč je o komparativnoj (uporednoj) analizi promena između tekućeg i prethodnog izveštajnog perioda.⁶² S’obzirom na to da su nam u konkretno ovom primeru preduzeća dostupne podaci do 2013.godine, upoređićemo poslovanje preduzeća „Elektroprivreda Srbije” sa prethodnom datom godinom, tj. 2013 i 2012.god. na osnovu finansijskih izveštaja koji su nam dostupni na zvaničnom sajtu Agencije za privredne registre, kao i na sajtu EPS-a.

Primer: Rezultati poslovanja javnog preduzeća „Elektroprivreda Srbije” u 2013.godini na osnovu prethodne (uporedne) 2012.godine, primenom horizontalne analize finansijskih izveštaja bilansa stanja i bilansa uspeha, (dalje, Tabela 1. i Tabela 2.)⁶³

Podaci o obvezniku	
Matični broj	20053658
Poslovno ime	JAVNO PREDUZEĆE ELEKTROPRIVREDA SRBIJE BEOGRAD (STARI GRAD)
Sedište	Beograd-Stari Grad
Adresa	Carice Milice 2
Pravna forma	Javno preduzeće
Delatnost	3514-Trgovina električnom energijom

Tabela 1.- Bilans stanja preduzeća „Elektroprivreda Srbije” za 2012.god i 2013.god.⁶⁴

⁶¹ Prof.dr.G.Knežević,N.Stanišić, V.Mizdravković „Analiza finansijskih izveštaja“, Beograd, 2013.god., str 127

⁶² Prof.dr.G.Knežević,N.Stanišić, V.Mizdravković „Analiza finansijskih izveštaja“, Beograd, 2013.god., str 127

⁶³ Podaci u tabelama su preuzeti sa zvaničnog sajta APR-a (Agencija za privredne registre), www.apr.gov.rs

⁶⁴ Podaci u tabelama su preuzeti sa zvaničnog sajta APR-a (Agencija za privredne registre), www.apr.gov.rs

Bilans stanja na dan 31.12.2012.godine		(iznosi u 000 RSD)
AKTIVA		
1. Stalna imovina		354,428,054
2. Obrtna imovina		61,308,097
3. Poslovna imovina		415,736,151
4. Ukupna aktiva		415,736,151
5. Vanbilansna aktiva		178,902,533
PASIVA		
1. Kapital		271,384,890
2. Dugoročna rezervisanja i obaveze		143,913,712
3. Odložene poreske obaveze		437,549
4. Ukupna pasiva		415,736,151
5. Vanbilansna pasiva		178,902,533

Bilans stanja na dan 31.12.2013.godine		(iznosi u 000 RSD)
AKTIVA		
1. Stalna imovina		352,635,102
2. Obrtna imovina		79,917,779
3. Poslovna imovina		432,552,881
4. Ukupna aktiva		432,552,881
5. Vanbilansna aktiva		178,000,028
PASIVA		
1. Kapital		273,222,150
2. Dugoročna rezervisanja i obaveze		158,888,683
3. Odložene poreske obaveze		442,048
4. Ukupna pasiva		432,552,881
5. Vanbilansna pasiva		178,000,028

Tabela 1.1- Analiza finansijskih izveštaja bilansa stanja

Uporedni bilans stanja		(iznosi u 000 RSD)		
	2013.god	2012.god	Promena	Promena u %
AKTIVA				

1.Stalna imovina	352,635,102	354,428,054	(1,792,952)	(0.51)
2. Obrtna imovina	79,917,779	61,308,097	18,609,682	30.35
3. Poslovna imovina	432,552,881	415,736,151	16,816,730	4.05
4. Ukupna aktiva	432,552,881	415,736,151	16,816,730	4.05
5. Vanbilansna aktiva	178,000,028	178,902,533	(902,505)	(0.50)
PASIVA				
1. Kapital	273,222,150	271,384,890	1,837,260	0.68
2. Dugoročna rezervisanja i obaveze	158,888,683	143,913,712	14,974,971	10.41
3. Odložene poreske obaveze	442,048	437,549	4,499	1.03
4. Ukupna pasiva	432,552,881	415,736,151	16,816,730	4.05
5. Vanbilansna pasiva	178,000,028	178,902,533	(902,505)	(0.50)

Na osnovu date tabele možemo zaključiti da ukupno povećanje aktive i pasive, s obzirom da u datom primeru postoji jednakost osnovne bilansne jednačine gde je aktiva jednaka pasivi, iznosi 4,05%.

U ovom primeru došlo je do povećanja sredstava i to obrtne imovine za 30,35%, u odnosu na isti period prethodne godine, što je pokazatelj da preduzeće ulaže u rast i razvoj, tj. u nabavku nove nekretnine, postrojenja i opreme, što je ujedno i usledilo povećanju ukupne aktive za 4,05%, na koju nije u velikom procentu uticalo i smanjenje stalne imovine od 0,51%. Dok je vanbilansna aktiva manja za 0,50%.

Kada je u pitanju pasiva došlo je do blagog povećanje kapitala u odnosu na prethodnu godinu za 0,68%, dugoročna rezervisanja i obaveze su 10,41% veće nego prethodne godine, što nas dovodi do zaključka, da kada se govori o izmirenju dugova u roku, preduzeće ima određenih odstupanja tj. dolazi do poteškoćama prilikom otplate njegovih dugoročnih obaveza, s obzirom da je u pitanju mali procenat ne predstavlja problem za dalje poslovanje preduzeća. I na kraju imamo vanbilansnu pasivu koja je jednaka vanbilansnoj aktivi i smanjena je u odnosu na isti period prethodne, tj. uporedne godine za 0,59%.

U daljem tekstu sledi uporedna analiza bilansa uspeha preduzeća, tj. upoređivanje prihoda i rashoda preduzeća u 2013.godini na osnovu rezultata iz 2012.godine, kao i njegovog poslovnog rezultata na kraju poslovne godine, tj. ostvarenog dobitka ili gubitka, takođe u odnosu na prethodnu godinu koristeći horizontalnu analizu finansijskog izveštaja.

Tabela 2.- Bilans uspeha preduzeća „Elektroprivreda Srbije” za 2012.god i 2013.god.⁶⁵

Bilans uspeha na dan 31.12.2012. godine	(u 000 RSD)
1. Poslovni prihodi	128,186,530
2. Poslovni rashodi	123,895,786
3. Poslovni dobitak	4,290,744
4. Finansijski prihodi	7,967,836
5. Finansijski rashodi	7,006,128
6. Ostali prihodi	661,075
7. Ostali rashodi	7,868,339
8. Dobitak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	-
9. Gubitak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	1,954,812
10. Dobitak pre oporezivanja	-
11. Gubitak pre oporezivanja	1,954,812
Odloženi poreski rashodi perioda	-
Odloženi poreski prihodi perioda	121,903
12. Neto dobitak	-
13. Neto gubitak	1,832,909

Bilans uspeha na dan 31.12.2013. godine	(u 000 RSD)
1. Poslovni prihodi	152,383,245
2. Poslovni rashodi	145,725,667
3. Poslovni dobitak	6,657,578
4. Finansijski prihodi	8,491,452
5. Finansijski rashodi	5,707,561
6. Ostali prihodi	386,593
7. Ostali rashodi	7,942,778
8. Dobitak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	1,885,284
9. Gubitak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	-
10. Dobitak pre oporezivanja	1,885,284
11. Gubitak pre oporezivanja	-
Odloženi poreski rashodi perioda	4,499
Odloženi poreski prihodi perioda	-
12. Neto dobitak	1,880,785
13. Neto gubitak	-

⁶⁵ Podaci u tabelama su preuzeti sa zvaničnog sajta APR-a (Agencija za privredne registre), www.apr.gov.rs

Tabela 2.1- Analiza finansijskih izveštaja bilansa stanja

Uporedni bilans uspeha		(iznosi u 000 RSD)		
	2013.god	2012.god	Promena	Promena u %
1. Poslovni prihodi	152,383,245	128,186,530	24,196,715	18.88
2. Poslovni rashodi	145,725,667	123,895,786	21,829,881	17.62
3. Poslovni dobitak	6,657,578	4,290,744	2,366,834	55.16
4. Finansijski prihodi	8,491,452	7,967,836	523,616	6.57
5. Finansijski rashodi	5,707,561	7,006,128	(1,298,567)	(18.53)
6. Ostali prihodi	386,593	661,075	(274,482)	(41.52)
7. Ostali rashodi	7,942,778	7,868,339	74,439	0.95
8. Dobitak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	1,885,284	-	1,885,284	100.00
9. Gubitak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	-	1,954,812	(1,954,812)	(100.00)
10. Dobitak pre oporezivanja	1,885,284	-	1,885,284	100.00
11. Gubitak pre oporezivanja	-	1,954,812	(1,954,812)	(100.00)
Odloženi poreski rashodi perioda	4,499	-	4,499	100.00
Odloženi poreski prihodi perioda	-	121,903	(121,903)	(100.00)
12. Neto dobitak	1,880,785	-	1,880,785	100.00
13. Neto gubitak	-	1,832,909	(1,832,909)	(100.00)

Prema gore iskazanim podacima u tabeli, možemo zaključiti da su poslovni prihodi veći u 2013.godini u odnosu na isti period 2012.godine za 18,88%, dok su poslovni rashodi veći za 17,62%, s obzirom da su poslovni prihodi veći od poslovnih rashoda u datom preduzeću, imamo i poslovni dobitak u iznosu od 2.366.834.000 RSD, što je za 55,16% više nego u prethodnoj (uporednoj) godini.

U strukturi poslovnih prihoda dominantnu ulogu bi trebalo imati prihodi od prodaje, zbog same činjenice da oni pretvaraju zalihe proizvoda u gotovinu i da bez njih preduzeće ne bi moglo da plati svoje obaveze, u konkretno našem primeru, poslovne prihode čine isključivo prihodi od prodaje. Takođe je važno napomenuti i na kom tržištu se ostvaruju prihodi od prodaje, odnosno da li je u

pitanju inostrano ili domaće tržište. U našem primeru vidimo da dominiraju prihodi od prodaje u zemlji. Sama struktura rasporeda poslovnih prihoda nam pokazuje kolika je opterećenost poslovnog prihoda preduzeća zbog pojedinih vrsta poslovnog rashoda.

Struktura poslovnih prihoda u našem primeru je:⁶⁶

	(u 000 RSD)	
	2013.godina	2012.godina
1. Prihodi od prodaje	150,819,413	127,903,397
2. Prihodi od aktiviranja učinka i robe	3,775	2,621
3. Ostali poslovni prihodi	1,560,057	280,512
Ukupno poslovni prihodi:	152,383,245	128,186,530

Rashodi su svi troškovi koji se pojavljuju u preduzeću i obuhvataju, nabavnu vrednost prodate robe, troškove materijala, režijske troškove, troškove za plate i naknade zaposlenih, troškove amortizacije, gubitke koji se pojavljuju prilikom prodaje robe, otpis sumnjivih i spornih potraživanja i sl. U našem slučaju poslovni rashodi su veći za 17,62% u odnosu na isti period prethodne godine.

Struktura poslovnih prihoda u našem primeru je:⁶⁷

	(u 000 RSD)	
	2013.godina	2012.godina
1. Nabavna vrednost prodate robe	3,775	2,621
2. Troškovi materijala	142,245,842	120,648,749
3. Troškovi zarada, naknada i ostali lični rashodi	1,038,294	949,134
4. Troškovi amortizacije i rezervisanja	136,765	239,265
5. Ostali poslovni rashodi	2,300,991	2,056,017
Ukupno poslovni rashodi:	145,725,667	123,895,786

Rezultat poslovanja preduzeća jeste razlika između prihoda i rashoda , u našem slučaju preduzeće je poslovalo sa poslovnim dobitkom, jer su poslovni prihodi u datom periodu veći za 55,16% u odnosu na rashode, tj:

	2013.god	2012.god	Promena	Promena u %
1. Poslovni prihodi	152,383,245	128,186,530	24,196,715	18.88
2. Poslovni rashodi	145,725,667	123,895,786	21,829,881	17.62
Ukupno poslovni dobitak (rashodi – prihoda) *u (000 RSD)	6,657,578	4,290,744	2,366,834	55.16

⁶⁶ Podaci u tabelama su preuzeti sa zvaničnog sajta APR-a (Agencija za privredne registre), www.apr.gov.rs

⁶⁷ Podaci u tabelama su preuzeti sa zvaničnog sajta APR-a (Agencija za privredne registre), www.apr.gov.rs

Dobitak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja u 2013.godini u datom primeru dobili smo primenom sledećih stavki iz bilansa uspeha:

$$\text{DOBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA} = \text{POSLOVNI DOBITAK} + \text{FINANSIJSKI PRIHOD} - \text{FINANSIJSKI RASHOD} + \text{OSTALI PRIHODI} - \text{OSTALI RASHODI}$$

U našem primeru iznosi:

$$6.657.578 + 8.491.452 - 5.707.561 + 386.593 - 7.942.778 = 1.885.284 \text{ (u 000 RSD)}$$

Na osnovu izračunatog, preduzeće „Elektroprivreda Srbije” je u 2013. godini ostvarilo dobitak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja u iznosu od 1.885.284.000 RSD, s obzirom da je dato preduzeće samo godinu dana ranije ostvarilo gubitak iz redovnog poslovanja (račun u nastavku), ovo je značajan podatak kada se dovodi u pitanje uspesnost i napredak u poslovanju preduzeća za tako kratak period. Kada je u pitanju gubitak iz 2012.godine, primenom istog računa iznosi:

$$4.290.744 + 7.967.836 - 7.006.128 + 661.075 - 7.868.339 = -1.954.812 \text{ (u 000 RSD)}$$

Kao što možemo videti na osnovu prikazanog, rezultat poslovanja u 2012.godini je negativan, što znači da je preduzeće u datoj godini poslovalo sa gubitkom u iznosu od 1.954.812.000 RSD.

Neto dobitak preduzeća u 2013.godini dobijen je, u konkretno našem primeru, primenom sledećih stavki iz bilansa uspeha:

$$\text{NETO DOBITAK} = \text{DOBITAK PRE OPOREZIVANJA} - \text{GUBITAK PRE OPOREZIVANJA} - \text{ODLOŽENI PORESKI RASHODI PERIODA} + \text{ODLOŽENI PORESKI PRIHODI PERIODA}$$

Primenjeno na našem primeru, neto dobitak preduzeća iznosi:

$$1.885.284 - 0 - 4.499 + 0 = 1.880.785 \text{ (u 000 RSD)}$$

Dok neto gubitak u 2012.godini, primenom istih pokazatelja iz bilansa uspeha, iznosi:

$$0 - 1.954.812 - 0 + 121.903 = -1.832.909 \text{ (u 000 RSD)}$$

Na osnovu prikazanih podataka možemo zaključiti da je preduzeće 2012.godinu završilo sa neto gubitkom u iznosu od 1.832.909.000 RSD, zbog negativnog najnjeg rezultata, dok je u 2013. preduzeće na kraju godine imalo neto dobitak u iznosu od 1.880.785.000 RSD, uzimajući u obzir razliku od samo jedne poslovne godine, ovi rezultati prikazuju napredak u poslovanju preduzeća.

Kako bismo mogli utvrditi sposobnost preduzeća da plaća dospele obaveze i da pri tom održava potreban obim i strukturu obrtnih sredstava, kao i dobar kreditni bonitet preduzeća, neophodno je primeniti formulu opšte racio likvidnosti, koja se dobija podelom ukupnih obrtnih sredstava sa ukupnim kratkoročnim obavezama.⁶⁸

Utvrđivanje racio likvidnosti se utvrđuje primenom sledećeg računa:

⁶⁸ dr.D.Krasulja, dr.M.Ivanišević, „Poslovne finansije”, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2006, str.23

OPŠTI RATIO LIKVIDNOSTI = Obrtna sredstva / Kratkoročne obaveze⁶⁹

Prema završnom bilansu stanja primenom date formule u našem primeru opšti ratio likvidnosti je:

Obrtna sredstva:	2012.godina	2013.godina
Zalihe	357,353.00	113,606.00
Kratkoročna potraživanja, plasmani i gotovina	60,950,744.00	79,804,173.00
Ukupno obrtna sredstva:	61,308,097.00	79,917,779.00

Kratkoročne obaveze :	2012.godina	2013.godina
Kratkoročne finansijske obaveze	25,005,755.00	21,886,789.00
Obaveze iz poslovanja	66,400,560.00	79,678,816.00
Ostale kratkoročne obaveze	881,221.00	1,079,866.00
Obaveze po osnovu PDV-a i ostalih javnih prihoda i pasivna vremenska razgraničenja (PVR)	4,046,630.00	3,848,269.00
Ukupne kratkoročne obaveze :	96,334,166.00	106,493,740.00

U 2012.godini na osnovu gore navedenih podataka opšti ratio likvidnosti iznosi:

$$\text{Opšti ratio likvidnosti} = 61.308.097 / 96.334.166 = \mathbf{0,64 : 1}$$

Dok u 2013.godini iznosi:

$$\text{Opšti ratio likvidnosti} = 79.917.779 / 106.493.740 = \mathbf{0,75 : 1}$$

S obzirom na činjenicu da ratio likvidnosti pokazuje sa koliko je obrtnih sredstava pokriven svaki dinar kratkoročnih obaveza, na osnovu gore izračunatog interpretacija prikazanog ratio broja je dosta otežana činjenicom da je odnos našeg ratio broja, kako u 2012.godini tako i u 2013. godini, znatno manji od poželjnog 2:1, koji se u stručnoj literaturi i praksi uzima kao normalan, u našem primeru ovaj odnos je 0,64:1, i 0,75:1, s obzirom da je odnos manji čak i od 1:1 (iako je u 2013.godini povećan na 0,75), ne možemo reći da je zadovoljavajući čak ni sa stanovišta preduzeća čija su obrtna sredstva pretežno u obliku gotovine, a čije tekuće obaveze bivaju plative tek nakon nekoliko meseci, dok je njegovo redovno poslovanje dovoljno da obezbedi priliv gotovine do momenta njihove dospelosti. Samim tim na osnovu prikazanog ne možemo reći da je preduzeće likvidno, bar ne u gđinama koje su uzete kao primer.⁷⁰ Vlada naše zemlje je u novembru 2012.godine, prihvatila osnov za reorganizaciju u JP „Elektroprivreda Srbije”, što je dovelo i do reorganizacije u JP EPS-a. A potom

⁶⁹ dr.D.Krasulja, dr.M.Ivanišević, „Poslovne finansije”, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2006, str.23

⁷⁰ dr.D.Krasulja, dr.M.Ivanišević, „Poslovne finansije”, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2006, str.23

i do osnivanja Privredno društvo „EPS Snabdevanje”, koje je osnovano od strane Javnog preduzeća „Elektroprivreda Srbije”, čime je došlo i do promene pravne forme i preduzeće prerasta u akcionarsko društvo. Agencija za energetiku Republike Srbije je jula meseca 2013.godine dala licencu uz pomoću koje je javno snabdevanje PD „EPS Snabdevanje” postalo javni snabdevač svih kupaca električne energije po regulisanim cenama.

6.7. Prognoza potrošnje električne energije do 2015.godine

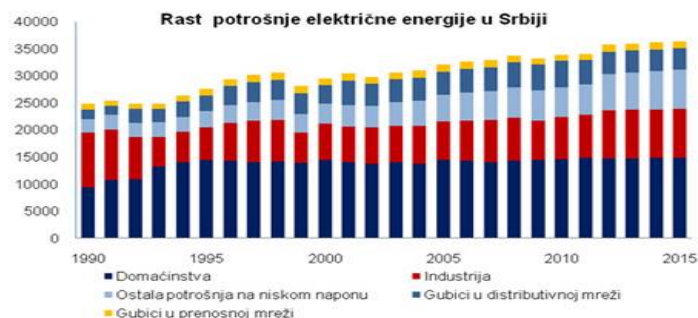
Kada polazimo od prognoze potrošnje električne energije, uzimamo period od 2008. do 2015. godine, gde očekivana prosečna godišnja stopa rasta potrošnje na teritoriji naše zemlje iznosi od oko 0.9%. Što se tiče potrošnje u industriji, predviđen je relativno stabilan rast potrošnje električne energije od oko 1.8% godišnje. Takođe je, u datom periodu, zabeležen nešto blaži rast potrošnje na niskom naponu koji iznosi oko 1.4% godišnje, što može dovesti smanjenja kada je neravnomernosti potrošnje u pitanju. Predviđa se, da će do kraja 2015. godine, finalna potrošnja električne energije iznositi oko 31.195 GWh.

Makroekonomski parametri ekonomskog razvoja zemlje, predstavljaju glavni osnov od kojih se polazi prilikom same prognoze, u našem slučaju je to period do 2015.godine, ne smemo, pri tom, zaboraviti i planirane efekte za racionalizaciju potrošnje električne energije, koji se takođe uzimaju u obzir.

S obzirom da naša zemlja ima potpisan dugoročni ugovor sa Elektroprivredom Crne Gore i nastavlja se sa daljom primenom istog, Crnoj Gori će biti isporučeno 1.071 GWh ravnomerne godišnje potrošnje, u zamenu za korišćenje HE Piva. Što se potrošnja energije za pumpanje i utroška tiče, kada je njihova prizvoda funkcija u pitanju, planira se oko 1.100 GWh godišnje.

Polazeći od toga da je za opstanak preduzećima koje se bave ovakvom ili sličnom dečatnošću neophodno da se ispune određeni uslovi i ulaganja, kako bi omogućilo izvršenja predviđenih revitalizacija, kao i samu modernizaciju u svim delovima sistema na postojećim kapacitetima, kako bi moglo da parira konkurenciji na domaćem i inostranom tržištu, ali i zamena rudnika u kojima se iscrpljuju rezerve. Sve navedeno se evidentira u elektroenergetskim bilansima i pružaju nam informacije, koje su pokazale da je do 2014. godine postojao nedostatak električne energije sa tendencija neprekidnog rasta. Ovakav nedostatak se najčešće pokriva uvozom ili investicijama u nove proizvodne kapacitete.⁷¹

Prikaz 2. Grafikon – Rast potrošnje električne energije u Srbiji⁷²

⁷¹ Preuzeto sa sajta EPS-a, www.eps.rs

⁷² Preuzeto sa sajta EPS-a, www.eps.rs

7. Zaključak

Iz svega što smo naveli možemo zaključiti da je monopol javnih preduzeća u određenim oblastima neophodan, čak i neizbežan, kako zbog smanjenja osnovnih troškova snabdevanja neophodnih dobara koje utiču na celokupno društvo i privredu jedne zemlje, tako i zbog visine troškova koje određeno preduzeće mora podneti i praćenja tehničko tehnološkog razvoja koje u mnogome može biti nedostižno i skupo za određeno preduzeće, pa je u takvim uslovima monopol javnih preduzeća neophodan. Sam predmet proučavanja ovog rada jeste dobijanje saznanja o javnim preduzećima u Srbiji, njihovoj uspešnosti i poslovanju, kao i definisanje javnog preduzeća i šta je to po čemu se ona razlikuju od drugih preduzeća, možemo dobiti na osnovu same definicije javnog preduzeća, koja glasi da ova preduzeća obavljaju delatnost od opšteg interesa i koja se osnivaju i posluju u skladu sa Zakonom o javnim preduzećima i zakonom kojim se uređuje pravni položaj privrednih društva, da se osnivaju od strane Republika Srbija, autonomnih pokrajina ili jedinica lokalne samouprave i da je način na koji će javna preduzeća obavljati svoju delatnost, kao i njihovi uslovi, uređen u skladu sa ovim zakonom.

. Takođe moramo navesti da javna preduzeća nisu isto što i državna iako ih mnogi poistovećuju, za razliku od državnih preduzeća koja su isključivo u državnom vlasništvu i nisu uslovljena obavljanju delatnosti od javnog interesa, javna preduzeća ne moraju biti isključivo u državnom vlasništvu ali po zakonu moraju da obavljaju poslove od javnog interesa za celokupnu zajednicu. Samim tim postoji i veliko mešanje države u njihovo poslovanje, jer se ona pre svega finansiraju iz budžeta države, što sa sobom nosi određene koristi ali i nedostatke.

Kada je u pitanju podsticaj javnih preduzeća, u radu smo naveli da je jedan od osnovnih problema javnog sektora, postojanje preduzeća koja su neophodna za privredu naše zemlje, ali da su to u glavnom velike kompanije koje zahtevaju ulaganje velikih sredstava i održavanje istih, što je u većini slučajeva, bar kada je naša zemlja u pitanju nemoguće, zbog same činjenice da je budžet naše zemlje već godinama u deficitu, pa je kao rešenje od strane Svetske banke navedeno, da je najbolja opcija za opstanak takvih preduzeća, reforma u javnom sektoru kao i reforma samog preduzeća, kako bi postalo privlačno za strateške investitore i putem privatizacije omogućilo njegovo finansiranje i opstanak, što bi ujedno i rasteretilo bužet naše zemlje, ovakva politika naše zemlje bi ujedno i predstavljala korak dalje ka ulasku naše zemlje u EU, što je poslednjih godina jedan od glavnih ciljeva ka kojima je orjentisana nakon dobijanja statusa kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, 1. marta 2012.godine, ekonomska politika Vlade Republike Srbije je orjentisana ka aktivnostima značajne za ubrzanje procesa evropskih integracija.

Jedna od tih preduzeća je i Elektroprivreda Srbije, to je kompanija koja za glavne ciljeve poslovanja ima društvenu odgovornost, tržišnu orijentisanost i profitabilnu kompaniju, konkurentna na evropskom tržištu, koja pri tom ima značajni uticaj i u regionu, pouzdan je partner ne samo kada su u pitanju domaće, već i međunarodne kompanije. Osnovni cilj fiskalne politike, kao ključne komponente

makroekonomske politike, jeste usporavanje rasta i smanjenje udela javnog duga u bruto domaćem proizvodu u granicama utvrđenim Zakonom o budžetskom sistemu. S obzirom da je sam predmet proučavanja ovog rada dobijanje saznanja o javnim preduzećima u Srbiji, njihovoj uspešnosti i poslovanju, mi smo za primer analize uzeli preduzeće koje se navodi kao jedno od najvećih i najprofitabilnijih u našoj zemlji i koristeći horizontalnu analizu finansijskog izveštaja i upoređivanjem prihoda i rashoda preduzeća u 2013.godini na osnovu rezultata iz 2012.godine, kao i njegovog poslovnog rezultata na kraju poslovne godine, tj.ostvarenog dobitka ili gubitka, takođe u odnosu na prethodnu godinu, došli smo do podataka na osnovu kojih možemo zaključiti da su poslovni prihodi u 2013.godini u odnosu na isti period prethodne godine veći za 18,88%, dok su poslovni rashodi veći za 17,62%, s obzirom da su poslovni prihodi veći od poslovnih rashoda u datom preduzeću, imamo i poslovni dobitak u iznosu od 2.366.834.000 RSD, što je za 55,16% više nego u prethodnoj (uporednoj) godini. Tokom analize finansijskih izveštaja primenjena je horizontalna analiza finansijskih izveštaja na osnovu finansijskih izveštaja koji su nam dostupni na zvaničnom sajtu Agencije za privredne registre, kao i na sajtu EPS-a.

LITERATURA

1. dr.G.Knežević, N.Stanišić, V.Mizdravković „Analiza finansijskih izveštaja“, Beograd, 2013
2. dr.B.Paunović, „Ekonomika preduzeća“, Ekonomski fakultet, Beograd, 2007
3. dr.S.Branković, S.Barjaktarović Rakočević, „Operacioni menadžment u funkciji održivog ekonomskog rasta i razvoja Srbije 2011-2020”, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 2011
4. dr.D.Vračar, „Strategija tržišnog komuniciranja”, Beograd, 2011
5. dr. M.Ivaniš, „Osnovi finansija, Singidunum, Beograd, 2006
6. dr. B.Stakić, S.Barać, „Međunarodne finansije“, Singidunum, Beograd, 2008
7. dr. S.Barać, B.Stakić „Javne finansije“, Singidunum, Beograd, 2010
8. dr.D.Đorđević, „Javne finansije-Fiskalna ekonomija i menadžment javnog sektora”, Novi Sad, 2005
9. dr. S.Barać, M.Hadžić, B.Stakić, M.Ivaniš, „Organizacija bankarstva“, Singidunum, Beograd, 2005
10. dr. K. Škarić Jovanović, „Finansijsko računovodstvo”, Ekonomski fakultet, Beograd, 2007
11. dr. M.Stanišić, „Revizija”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009
12. dr. D.Krasulja, dr.M.Ivanišević, „Poslovne finansije“, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2006
13. Lj.Brdarević “Sprovedjenje energetske efikasnosti kroz JPP-Priručnik za lokalne vlasti“, USAID, Beograd , 2012
14. D.Jobber, J.Fahy, „Osnovi marketinga”, prevod sa engledkog jezika Data status, Beograd, 2009
15. KotlerP., Keller K.L., „Marketing menadžment”, prevod sa engleskog jezika Data status, Beograd, 2006
16. dr. M.Milosavljević, B.Maričić, M.Gligorijević, „Osnovi marketinga”, Beograd, 2007
17. dr. M.Miljević, „Metodologija naučnog rada”, Filozofski fakultet, Univerzitet u istočnom Sarajevu, Pale, 2006
18. dr. J.Stiglic, „Ekonomija javnog sektora”, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, Beograd, 2004
19. dr.G.Knežević, „Analiza finansijskih izveštaja”, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009

Neautorizovani izvori:

Zakon o javnim preduzećima

Zakon o privrednim društvima

Zakon o budžetskom sistemu, „Sl. glasnik RS”

Međunarodni računovodstveni standardi, IFRS Foundation

ASC Međunarodni računovodstveni standardi

BIRN-Analiza izveštaja EU o napretku Srbije za 2013.god

Internet izvori:

www.mfin.gov.rs

www.srbija.gov.rs

www.privreda.gov.rs

www.eps.rs

www.apr.com

www.tanjug.rs

www.ninamedia.rs